KÕIGI MAADE PROLETAARLASED, ÜHINEGE!

SIRP JA VASAR

29

EESTI NSV KULTUURIMINISTEERIUMI, KIRJANIKE LIIDU, KUNSTNIKE LIIDU JA HELILOOJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA
REEDEL, 17. JUULIL 1970. A. KOLMEKÜMNES AASTAKÄIK HIND 5 KOP.

KOLM AASTAKÜMMET

ARNOLD GREEN,
Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja

21. juuli südasuvisel päeval kolmkümmend aastat tagasi tuli kokku demokraatlikel alustel valitud Riigivolikogu, et arutada küsimust riigivõimust Eestis. Vastuvõetud deklaratsioonis riigivõimu kohta öeldakse:

«Väljendades Eesti töötava rahva vaba ja üksmeelset tahet, Riigivolikogu kuulutab välja Nõukogude võimu kehtivaks kogu Eesti maa-alal.

Eesti kuulutatakse Nõukogude Sotsialistlikuks Vabariigiks.»

Nõukogude võim, mille eest olid võidelnud eesti töörahva paremad pojad ja tütred Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni päevil ning sellele järgnenud verise Kodusõja rinnetel nii sisemise kontrrevolutsiooni kui ka imperialismi ühendatud jõudude vastu, see töötava rahva oma võim oli meie maal taaskehtestatud.

Kolm aastakümmet on möödunud nagu linnulennul, kuid muutused, mis selle aja jooksul on toimunud, on oma ulatuselt tohutu suured, tõeliselt murrangulise, revolutsioonilise iseloomuga. On saanud tavaks iseloomustada neid suuri sotsiaalmajanduslikke muutusi kokkuvõtlikult järgmises sõnastuses:

Eesti on muutunud mahajäänud agraarmaast arenenud tööstuse, sotsialistlikule suurmaapidamisele rajaneva põllumajanduse ning kõrge kultuuritasemega sotsialistlikuks vabariigiks.

Milles peitub selle väite sisu? Kõigepealt selles, et tänapäeval moodustab tööstustoodang meie vabariigis 73% ühiskondlikust produktist kodanluse valitsemise aegse 33% vastu.

Tööstus annab praegu 10 päeva jooksul niisama palju toodangut kui 1940. aastal terve aasta jooksul.

Eesti on mereriik ja kalapüüki on peetud siin alati au sees. Kala püüti tol ajal 15 000—25 000 tonni. 1969. aastal aga tõid meie vabariigi kalurid maailmameredest välja 284 000 tonni kala.

Vaatamata sellele, et põllumajandustöötajate arv on mitu korda vähenenud, annab sotsialistlik suurpõllumajandus poolteist korda rohkem toodangut.

Uhe elaniku kohta kasvatatakse aastas rohkem teravilja kui Soomes, peaaegu võrdselt Rootsiga. Liha saadakse aga tunduvalt enam kui Soomes, Rootsis, Inglismaal ja Lääne-Saksamaal, ka piima ja piimasaaduste tootmise poolest ületatakse naabreid Skandinaaviamaades.

Kust on siis eesti töötav rahvas ammutanud jõu sellisteks edusammudeks ajalooliselt nii lühikese aja jooksul?

Vastus saab olla ainult üks: oma elu ja majanduse ümberkorraldamisest sotsialismi alustel ning nõukogude võimu järjekindlast hoolitsusest meie inimeste materiaalse heaolu ja kultuuritaseme tõstmise eest.

Raske on kujukamalt anda edasi eesti talupoja elu ja võitlust igapäevase leiva ja elutõe eest, kui seda on teinud A. H. Tammsaare oma romaanis «Tõde ja õigus». Vargamäe meeste võitlus soo ja kividega, Indreku tõe ja õiguse otsimine hariduse omandamise kaudu, nii ühe kui ka teise tee jooksmine ummikusse — mida muud võisid pakkuda ühiskondlikud formatsioonid, mis tuginevad ühe inimese ekspluateerimisel teise poolt.

Siia võiks lisada veel veidi statistikat.

1930-ndatel aastatel oli Eestis 120 000 maatameest ja sulast, sel ajal kui 35 000 jõuka maavaldaja käes oli üle poole kogu maast. Sada tuhat väike- ja kesktalupidajat ägas raske võlakoormuse all, mis ulatus 1940. aastaks 68 miljoni kroonini.

Ametliku statistika kohaselt oli Eestis 1932. aastal üle 31 000 töötatöölise, tegelikult ulatus see arv aga kriisiaastatel üle saja tuhande. Töötaolu haritlaste hulgas ja sellest tulenev nn. haritlaste üleproduktsioon oli teravalt päevakorral kogu kodanluse võimutsemise perioodil.

Kuid laskem nüüd kõnelda arvudel sellest, mida on andnud eesti rahvale nõukogude võim.

Meil oli eespool juttu talupoja raskest tööst kodanlikul ajal ja saavutustest nõukogude korra tingimustes.

Eks saa needki vahekorrad selgemaks, kui mainida, et 1939. aastal oli 140 000 talu kohta 1800 traktorit ja 3 väikest teraviljakombaini, praegu on meie põldudel aga 24 000 traktorit, 3270 teravilja- ja 800 silokombaini. Elektrienergiat kasutati põllumajanduslikus tootmises 100 hektari põllumaa kohta tol ajal 1500, nüüd aga 45 000 kilovatt-tundi.

Sõjajärgseil aastail on kuivendatud võimsate maaparandusmasinate abil 453 000 hektarit maad, sealhulgas madalsoid 100 000—110 000 hektarit. 214 miljonist rublast, mis selleks on kulutatud, on riik katnud 179 miljonit.

Kuid mitte vähem ei ole nõukogude võim andnud eesti rahva vaimuelu, meie rahvusliku kultuuri arendamiseks.

1939. aastaga võrreldes õpib praegu keskkoolides 9 korda, tehnikumides 16 korda ja kõrgemates koolides 6 korda rohkem õpilasi ja üliõpilasi.

Vabariigis on sõjajärgsetel aastatel ehitatud 222 uut koolihoonet 128 000 õpilasele. See tähendab, et ⅔ meie noorsoost õpib uutes koolimajades.

Nõukogude võimu ajal on lõpetanud tehnikumi 72 500 ja kõrgema õppeasutuse ligi 40 000 noort spetsialisti. Vaatamata sellele ei jätku veel paljudel elu- ja tööaladel kõrgema haridusega kaadrit.

Meil on tänapäeval heameel alla kriipsutada ka saavutusi kultuurielu valdkonnas. Oleks naiivne mõelda, et need saavutused on tulnud iseendast. Eks ole nendegi taga summad, mis Nõukogude riik on igal aastal kulutanud kultuurielu finantseerimiseks. Praegu moodustavad need summad 6—7 miljonit rubla aastas ja nad kasvavad järjekindlalt.

Siin on rahalised toetused teatritele ja kontserditegevusele, kulutused muusikakoolidele, kunstiteoste ostudeks, kapitaalmahutused jne.

Ainult sel teel on tekkinud avarad võimalused arvukate noorte kunstimeistrite ande avastamiseks ja väljakujundamiseks

Laialdased võimalused on nõukogude kord avanud ka isetegevusliku kunsti, rahvakunsti arenguks.

30 aasta jooksul on Eesti NSV-s ehitatud üle 390 klubi ja kultuurimaja. Rohkearvuliselt on ette valmistatud kultuuritöötajaid. Mis siis imestada, et juubelilaulupidu kujunes tõeliselt üldrahvalikuks peoks.

Nüüd aga pühendavad oma loomingulise töö saavutused vabariigi kolmekümnendale aastapäevale meie tublid rahvatantsijad ja pillimehed ning seda tahavad nad teha paremini kui kunagi varem.

Seepärast oleks kohane lõpetada juubelijutt sõnadega 30 aastat tagasi vastuvõetud deklaratsioonist riigivõimu kohta: «Riigivolikogu on kindlasti veendunud, et kogu Eesti rahvas koondub Nõukogude võimu ümber töötava rahva täieliku võidu saavutamiseks, Eesti hüvanguks, meie rahva majanduse, kultuuri, vabaduse ja õnne õitsenguks.»

Tegelikkus on kinnitanud nende sõnade elujõudu.

Suureks peoks seavad sammu ka esinejad Rakvere «Tarvanpääst», vabariigi noorimast isetegevuslikust rahvatantsuansamblist.

Kalju Suure foto

Eesti NSV XXX aastapäeva pidustuste kava

17. juulil 1970. a. kell 19 Lauluväljakul
PIDULIK KONTSERT.

18. juulil 1970. a. kell 16
RAHVATANTSUPEO RONGKÄIK marsruudil Suvorovi puiestee—Võidu väljak—Estonia puiestee—Lenini puiestee—Lembitu tänav—Kingissepa tänav—Püssirohu tänav—Komsomoli-nim. staadion.

Kell 18 Komsomoli-nim. staadionil
EESTI NSV 1970. A. VABARIIKLIKU RAHVATANTSUPEO I KONTSERT.

19. juulil 1970. a. kell 12 Komsomoli-nim. staadionil
EESTI NSV 1970. A. VABARIIKLIKU RAHVATANTSUPEO II KONTSERT.

Kell 18 Komsomoli-nim. staadionil
EESTI NSV 1970. A. VABARIIKLIKU RAHVATANTSUPEO III KONTSERT.

TALLINNA ÜLIKOOL
Akadeemiline Raamatukogu

NLKP korralise, XXIV kongressi kokkukutsumisest

NLKP KESKKOMITEE PLEENUMI OTSUS

Vastu võetud 13. juulil 1970

1. Kutsuda NLKP korraline, XXIV kongress kokku märtsis 1971.

2. Kinnitada kongressi järgmine päevakord:

1) NLKP Keskkomitee aruanne — esitab NLKP Keskkomitee peasekretär sm. L. I. Brežnev.

2) NLKP Keskrevisjonikomisjoni aruanne — esitab revisjonikomisjoni esimees sm. G. F. Sizov.

3) NLKP XXIV kongressi direktiivid NSV Liidu rahvamajanduse arendamise viie aasta plaani (1971—1975) kohta — ettekandja NSV Liidu Ministrite Nõukogu esimees sm. A. N. Kossõgin.

4) Partei keskorganite valimised.

3. Kehtestada NLKP XXIV kongressiks järgmised esindusnormid: üks otsustava hääleõigusega delegaat 2900 partei liikme ja üks nõuandva hääleõigusega delegaat 2900 partei liikmekandidaadi kohta.

4. NLKP XXIV kongressi delegaadid valitakse partei põhikirja kohaselt kinnisel (salajasel) hääletamisel oblastite ja kraide parteikonverentsidel ning liiduvabariikide kommunistlike parteide kongressidel. Ukraina, Valgevenemaa, Usbekistani ja Kasahstani kommunistliku partei delegaadid NLKP kongressile valitakse oblastite parteikonverentsidel.

Kommunistid, kes kuuluvad Nõukogude armee ja sõjalaevastiku ning sise- ja piirivalvevägede parteiorganisatsioonidesse, valivad delegaadid NLKP XXIV kongressile koos vastavate territoriaalsete parteiorganisatsioonidega oblastite ja kraide parteikonverentsidel või liiduvabariikide kommunistlike parteide kongressidel.

Kommunistid, kes kuuluvad välismaal olevate Nõukogude armee ja sõjalaevastiku üksuste parteiorganisatsioonidesse, valivad delegaadid NLKP XXIV kongressile vastavate väekoondiste parteikonverentsidel.

NSV Liidu Ülemnõukogu kaheksanda koosseisu esimene istungjärk

14. ja 15. juulil 1970 toimus NSV Liidu Ülemnõukogu kaheksanda koosseisu esimene istungjärk.

Päevakorras oli:

1. Liidunõukogu ja Rahvuste Nõukogu mandaatkomisjonide valimine.

2. Liidunõukogu ja Rahvuste Nõukogu alaliste komisjonide moodustamine.

3. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadluste kinnitamine.

4. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi valimine.

5. NSV Liidu valitsuse. NSV Liidu Ministrite Nõukogu moodustamine.

6. NSV Liidul ja liiduvabariikide tööseadusandluse aluste projekt.

NSV LIIDU ÜLEMNÕUKOGU PRESIIDIUMIS

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium reorganiseeris NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Raadio- ja Televisioonikomitee liidulisvabariiklikuks NSV Liidu Ministrite Nõukogu Riiklikuks Televisiooni- ja Raadiokomiteeks.

Torupillimehed

«Ärge küsige minult, mida ma elu jooksul olen teinud. Parem küsige, mida ma teinud ei ole, on kergem üles lugeda,» ütleb Olev Roomet oma noorust meenutades. Ta sündis sajandi esimesel aastal Pudiveres külasepa pojana, jäi varakult isata ja pidi omal jõul elus läbi lööma. Oli karjapoiss, sepapoiss, põllu-, aia- ja ehitustööline, rehepeksumasinist, kontoriametnik, orkestrant. Mängis mustlasi «Estonias» ja laulis tenorit Meestelaulu Seltsis. Töö kõrval õppis ta konservatooriumis, mille lõpetas 1936. aastal viiuldajana. Mängis raadio sümfooniaorkestris. Viimased kakskümmend kaks aastat on Olev Roomet laulnud Riikliku Akadeemilise Meeskoori I tenori rühmas. «Kukke» ei ole teinud. Hääl võtab endiselt kõrgeid noote, «nii palju kui tarvis ja natuke üle ka veel»; kui ainult jalad vastu peaksid, sest seismist on palju. Ka viiuldajana «Moskva» kohvikus ei puudu tal austajate ring. Peamised loorberid on ta aga lõiganud roopillisolistina koos meeskooriga, Tallinnast Vladivostokini ja ka välismaal, kuhu koori kontserdimatkad on ulatunud.

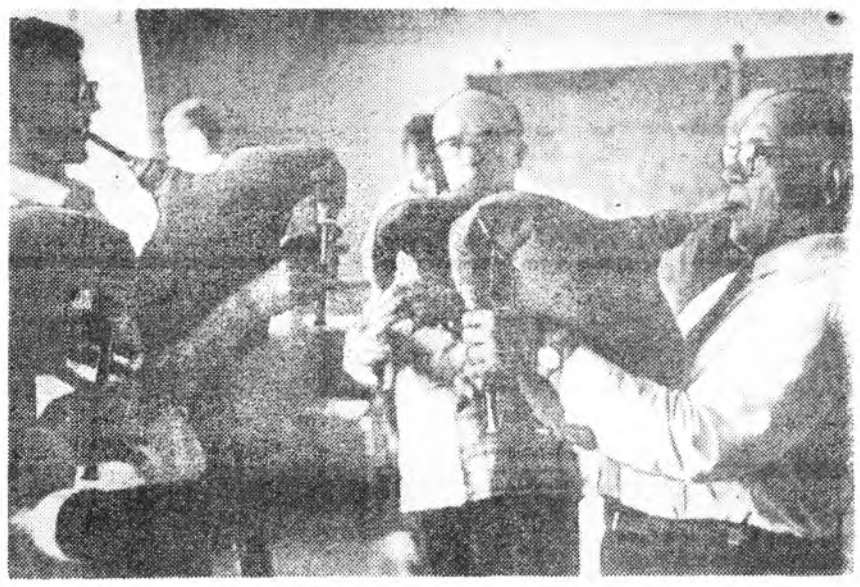

Olev Roomet (paremal) mängumehi juhendamas.
O. Vihandi foto (ETA)

*

Roopill on vähemalt pool torupilli, selle viisiandev osa. Kuulsale Torupilli-Jussile — Juhan Maakrile — oli alguses öeldud: «Poiss õppigu enne roopill selgeks, siis alles võib torupilli katsuda.» Sellest järjekorrast tuli kinni pidada ka O. Roometil. Esiotsa ei osanud ta sedasorti pillidest suurt midagi arvata. Kuni ta 1945. aastal J. Tombi nim. Kultuurihoone meeskooriga Moskvas ülevaatusel viibides sattus öömajal kõrvuti kodulinna viimase torupillimehe Peeter Piilpärgiga. «Mind üllatas selle instrumendi kurioosne omapära igavese legaatoga, hääle terava tiru-liru ja bassi monotoonse jorinaga,» meenutab O. Roomet. Paar aastat hiljem sai Pilli-Peedu Ülemnõukogu Presiidiumi aukirja ja varsti seejärel suri. Hiiumaal elas veel Maakrite suguvõsa viimane mängumees Torupilli-Sass — ja läinud on temagi. Oli kätte jõudnud aeg, kus torupill, mis aastasadu meie rahvamuusikas kõige auväärsemal kohal oli püsinud, ähvardas jääda üksnes tummaks muuseumieksponaadiks.

«Kadunud Juhan Zeiger, väsimatu rahvamuusika koguja ja populariseerija, ütles mulle: «Sina peaksid torupilli ära õppima,» mäletab O. Roomet. Tõi muuseumist koti ja torud, keeli polnud. Ütlesin: «Vii need kolud kohe tagasi!» Riigi värk, laguneb veel käest ära. Läksime siis Peeter Piilpärgi lese käest korras pilli otsima. Olin parajasti filharmooniast noodikirjutamise eest raha saanud. Zeiger ütles: «Las mina kauplen, sa ei oska!» Saimegi kaubale. Bassikeel hüüdis, sõrmilise oma oli katki. Tegin korda ja hakkasin harjutama... Üldlaulupeo proovi ajal mängisin sõrmilist naistele naljaks, kopikas lugu. Äkki pandi käsi õlale ja öeldi: «Niisugust meest me just otsime!» Rahvaloomingu Maja mehed olid platsis. Järgnes kohe esinemine raadios ja laulupeol. Siis tegi G. Ernesaks sõrmilist silmas pidades laulu «Mind kutsuti pulma», mis tänaseni kavas püsib.»

Esinemiste tarvis meisterdas O. Roomet hiljem endale veidi suurema hääleulatuse ja kindlama keelega roopilli. Piilpärgi saja-aastane torupill on tal aga praegugi alles ning omakorda on ta sellega Moskva-reisi ära teinud. On esinetud televisioonis, lindistatud ja filmitud, sest õige ajaloolise tausta andmisel torupillist mööda ei pääse. Kõige pikema reisi tegi see pill tänavu kevadel Jaltasse, kus «Aarete saare» filmimisel trahterisse torupillimeest vajati.

Vanasti panid mõned pastorid torupilli põlu alla, nimetades seda «kuradilõõtsaks» ja «põrgukotiks». Pillimehe seisukohalt vaadatuna on ta ühes suhtes küll üks põrgulik pill, et ta mängijat sageli alt tahab vedada. Pilliroost keel ehk piuk on väga õrnake, raske on seda häälde seada ja veel raskem hääles hoida. Sõrmilist taskust võttes tunned alati ärevust: ei tea kunagi, kas see korras on. Temperatuurimuutus, niiskus, juhuslik tolmukübe võib häälest ära viia. Kogu aeg käib sellega võitlus — kord on Vestman all ja Piibeleht peal või vastupidi.

Esimesest esinemisest tänaseni — kokku kakskümmend aastat — on O. Roomet selle salakavala pilliga maadelnud.

*

Vanade mälestuste põhjal teame, et torupilliga koos parmupilli, ka kannelt ja vilepilli on mängitud. Pole aga teada ühtegi juhtumit kahe või rohkema torupilli koosmängust. Tänavuse peo kavandamisel paar aastat tagasi kerkis torupilliorkestri idee siiski päevakorrale ning Roomet kutsuti laulupeo büroosse. Mitmesuguste tehniliste ja finantsiliste raskuste tõttu takerdus ettevõtmine tükiks ajaks ning alles tänavu mais jõuti niikaugele, et «Teguri» abiga saadi tehiskotid, «Ühendusest» vajalikud pulgad, pakud ja torud. O. Roometi hooleks jäi pillidele hing sisse puhuda: sõrmiliste aukude ja keelte tegemine ning häälestamine.

Ja lõpuks kõige raskem ülesanne — üheteistkümnendal ja poolel tunnil algajad «häälde» seada, mängima õpetada, mis pidi samuti jääma O. Roometi õlule. Mis parata! Südasuvel tuleb leppida Jaltast saadud kevadise päikesega. Ka seitsmekümne künnisel peab aitama noorpõlves tehtud sport: maadlemine, jalgrattavõidusõidud ja rõngastel võimlemine. Ka hea nali aitab natuke. «Arst soovitas teha rohkem kehalisi liigutusi. Eks ma tee, vaatan sageli kella ja keeran üles, et mitte hiljaks jääda,» naerab O. Roomet.

Torupillimeeste kandidaatide leidmise ja kokkuajamise võttis enda peale Uno Veenre Kunstilise Isetegevuse Majast. Reklaamiv intervjuu televisioonis andis tulemusi. Esimesena ilmus pensionär Alfred Nurmik, öeldes: «Kui torupilliga tegemist, siis peab ka Hiiumaa mees esindatud olema.» Torupilli-Jussi naabrusest Jausa külast parit mees, kes mõndagi mäletab, oskab ise paljusid pille mängida, sai näitusel auhinna omavalmistatud bajaani eest ja paar aastat tagasi tegi endale uue lõõtspilli. Tuli saarlane, Lümanda vallas sündinud ja kasvanud Voldemar Süda, Peeter Süda venna Jüri poeg. Tema see oli, kes «Ühenduse» muusikariistade remonditöökojas torupillidele puitosad meisterdas ja instrumendid kokku monteeris. Eemale ei võinud jääda tuntud rahvapillimees Endel Koitlepp. Torupilli vastu tunnevad huvi paar poissi «Peoleost», neli venda Sarved, kellest üks on lõpetanud konservatooriumi ning teine õpib muusikakeskkoolis, mitmed noormehed Noorsoo Kultuuripalee rahvamuusikaorkestrist, teiste hulgas Rein Aedma, kes filmis «Kevade» Imelikku mängides õppis selgeks kandlemängu. Koos habemega on läinud moodi kõik vanad asjad, ka vana rahvakunst, mis oma uudsusega paljusid noori võlub.

Vanasti olnud pulmapillimehe palgaks rubla päevas, prii söök ja jook ning pruudilt veimed — sokid, kindad ja säärepaelad. Tänased vabariikliku peo tuhanded tegelased saavad prii söidu ja öömaja ning nädal aega töökohalt täispalga, mille eest tuleb teha täistööpäevad. Esimese tõsise õppuse on teinud läbi ka värsked torupillimehed, koos kõrva-, huulte-, kõhulihaste ja rividrilliga kuulnud mitmeid õpetussõnu, et pilliga rutem kokku kasvada. Näiteks: «Pilliga peab ümber kaima nagu sõbraga. Ärge otsige alati pillist viga, mõtelge, et vahel võite ka ise süüdi olla... Ärge oodake, et teile suhu pannakse, uurige, mõtelge. Iga asi on siis lihtne, kui teame, kuidas seda teha... Ärge olge nagu kevadised kuldnokad puu otsas, kes üksteist ule trumpavad, kuulake naabreid enda kõrval.»

Kuigi tehispõitega ja pisut tugevamate keeltega, kuid mängutehnika on ikka ligilähedane sellele, nagu on kirjeldanud üks sajandi alguse mees Väike-Maarjast:

«Mängumees võttis mao pahema kaenla alla, pani puhumisetoru otsa suhu ja võttis kahe käe vahele esimese hääle toru, mille sõrmlikkude peale ta sõrmed valmis seadis. Nüüd hakkas ta puhumisetoru kaudu tuult mao sisse puhuma, mis tarvilise hulga tuule korjumise juures torud kõik ürgama pani. Sõrmlikkude kinnipanemise ja lahtilaskmise läbi tekkis siis viis... Et mängule mitmekesidust anda, selleks vajutati vahetevahel äkitselt mao peale, mille läbi röögatavad hääled sündisid, selle järgi nagu laulu loomus muusikandi arvamise järgi seda nõudis... Kõigil torudel pääle puhumisetoru olid pilliroost keeled sees, mis väikese tuule juures juba häält andsid... Basside toon oli ikka üks ja seesama ühesugune veniv hääl.»

Torupillilugu kooris tuleb. Sõtlaste ja iirlastega ehk veel võistelda ei saa. Aga igal juhul tänuväärt mehetegu — tuua elavana ja uudsena rahva ette muistne pill, mis vanasti verstade taha kostis, talgulisi ja kiigepeolisi kokku meelitas.

Arnold Ottin

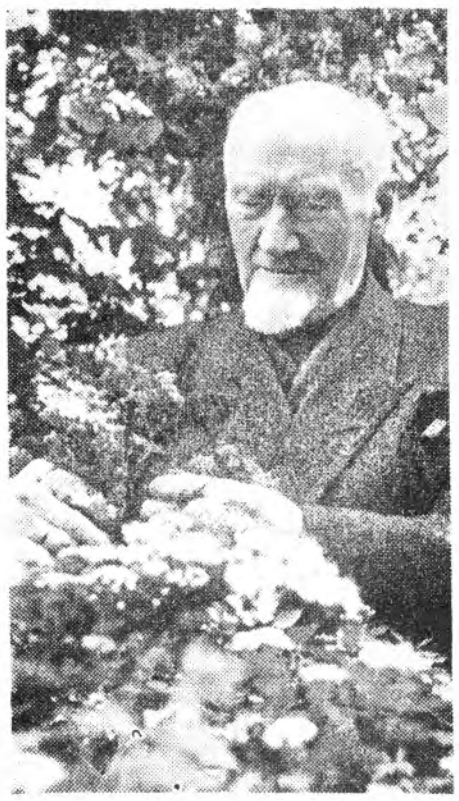

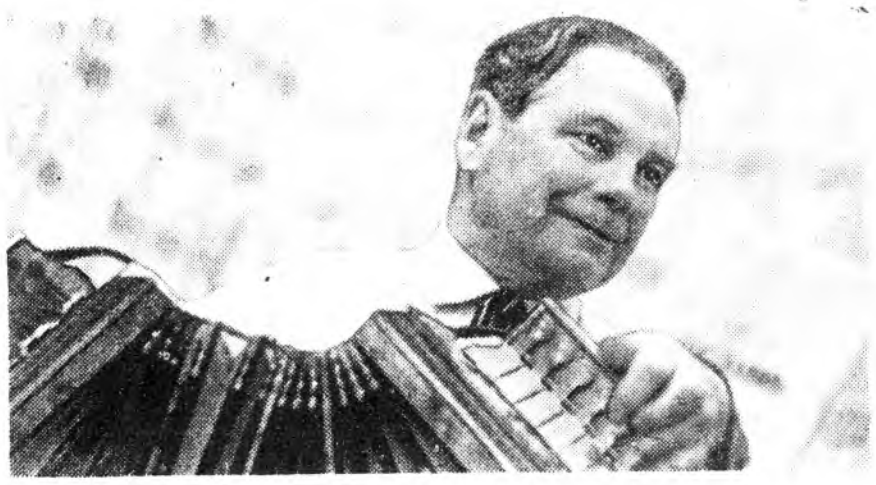

Vaatamata 91 eluaastale võtab Eesti NSV teeneline arst Mats Nõges osa vabariigi 30. aastapäevale pühendatud rahvatantsupeost, kus ta esineb Viljandi meeskoori «Sakala» ridades.

Pildil vasakul: M. Nõges koduaias Viljandis.

O. Vihandi foto (ETA)

Meie üheks silmapaistvamaks lõõtspillimängijaks on koondise «Eesti Põllumajandustehnika» vabariikliku varumisbaasi vaneminsener Richard Reino. Ta on palju kordi esinenud rahvatantsude saatjana, samuti solistina raadios, televisioonis, maakeskustes ja ka vennasvabariikides. Rahvatantsupeol esineb tubli pillimees Keila kultuurimaja rahvapilliorkestri koosseisus.

Pildil ülal: R. Reino mänguhoos.

Poeemi otsinguil Kassarist Tahkunani

MANIVALD KESAMAA

Lennusõit Hiiumaale kestab peaaegu niisama kaua kui sõit bussiga Nõmmelt kesklinna. Kõlmveerand tunni pärast oledki kohal. Sõit ise on muidugi palju lüürilisem. Sinine taevas, valged, õhulised pilved, all sädelev meri. Eriti kohane poeetidele.

Näe, all laiubki juba too hiidlaste maa oma Väinamere laidude, käänuliste rannajoontega. Selgesti on näha Kassari, allpool Emmaste, üleval Tahkuna poolsaar. Naljakate hiidlaste, tugevate töömeeste, sõjakangelaste maa. Sellepärast sinna süda kutsubki.

Selle kauni maa avastasin enesele alles üsna hiljuti. Pärast tasaseid ja kaugeid steppe, mägist Kaukaasiat, kõrbete kuumust. Pärast Hiinat, Aafrikat ja Euroopat. Elus on ju tihti nii, et kaugel käid, aga oma uksealust ei näe. Selle vea parandasin paari-kolme aasta eest. Ja peab ütlema enesekriitiliselt — see oli õige ja vajalik samm.

Kärdla rohelisele, põuast koltunud lennuväljale meie sõiduk maandubki. Ümberringi rahu ja vaikus. Lennujaama räästa alla on pääsukesed ehitanud savihalle pesi, üks neist asub otse reproduktori peal, mis delikaatselt vaikib, arvatavasti aukartusest tõeliste laulumeeste ees.

Selles maailmas on palju igasuguseid erinevaid linnu. Kui mõningad omapärased jooned välja arvata, sarnanevad nad teinekord siiski üksteisega. Leian, et mõnes suhtes võiks kõrvutada Kärdlat ja Frunzet. Mõlemad on madalad, täis aedade lopsakat rohelust. Seal arõkid — siin tänavate ääres vulisevad jääkülmad allikad. Tiigi tänavas on neid palju. Jahe vesi jookseb otse torust. Loputan näolt rännutolmu. Kastan kuivama kippuvat suud.

Lähen mööda Tiigi tänavat, mis on kesklinnast kenakesti eemal, et külastada Paul Kammi, öelda talle tere. See on saanud juba harjumuseks Hiiumaale tulles. Seda võiks nimetada sõprusvisiidiks.

Tanava viimases lõpus ongi aed heleroheline väravaga. Kõrged kuused. Ämmu äraõitsenud lopsakad toomingad. Kitsas tee viib väikese valge majakese juurde. Pea kohal trillerdab lõoke. Õige lähedal kohiseb meri.

Majakese aknad on lahti. Avan ukse ja astun ettevaatlikult esikusse. Vaikus. Keegi ei küsi, kes tuleb. Võtan jalast tolmused kingad ja lähen avatud uksele.

Sellesse tuppa astun ma alati kuidagi erutatult. Helekollane, piinlikult puhas põrand, kaetud pehmete vaipadega. Raamatud. Kirjutuslaud. Telefon. Televiisor. Raadio. Laua kõrval säng, kus lebab mees, kes on oma saatusest suurem. Mehelik sõbralik nägu. Hallikassinised naeratavad silmad.

Kummardun lamaja üle, surudes kätt. Tema käe vastusurve on tugev.

«Kuidas tervisega lugu?»

«Pole viga,» vastab Kamm. «Tervise üle just nuriseda ei saa.»

Istun sängi kõrvale. Vaatan veel kord seintele, kus ripuvad graafilised lehed. Kivised rannad, tuulikud, meri, kaluripaadid. Kõik see, mille eest kunagi võitles Hiiumaa sõdur. See kauge ja karm aeg. Hea tänane päev. Kõik see kajastub Kammi loomingus, kes sai kunstnikuks oma suure tahtejõu hinnaga alles siis, kui ta oli lootusetult haige.

Paul Kamm ütleb nagu vabandades: «Eks selle liikumisega ole mul ikka halvasti. Igale poole ei pääse ju ligi, kõike ei saa vaadata.»

Ta silmadesse tuleb nagu kauge mälestus.

«Möödunud aastal käisin siiski laulupeol. Olin seal kaks päeva algusest lõpuni. Oo, missugused muljed!»

Kaks päeva järjest. Algusest lõpuni. Tean tallinlasi, kes kahte päeva Lauluväljakul vastu ei pidanud. Tohutu rahvamass. Kuumus. Teisel päeval eelistasid nii mõnedki peoülekannet televiisorist jälgida.

Heliseb telefon. Kaugeköne. Kamm võtab toru.

Räägib keegi sõber Soomest. Kamm kõneleb rahuliku, tasase häälega. Tundub, nagu oleks soomlane teises toas, mitte laia lahe taga. Tiksub kell. Õues siristavad suvepäevalinnud. Tuul puhub merelt aknasse. Kaks kauget, aga lähedast sõpra kõnelevad teineteisega. Ja rääkimist on neil õige pikalt.

Paul Kamm on üksi oma vaikusega. Päev päeva, öö öö kõrval. Aga siiski pole ta kunagi üksi. Tuhanded niidid seovad teda eluga. Head kirjad. Südamlikud sõnad. Sõprade külaskäigud. Kõigepealt aga ta looming ise.

«Looming tõigi mind tagasi ellu,» ütleb ta. «Aitas võita meeleheidet ja raskusi. Töö on mu lohutaja ja käskija.»

On inimesi, kes annavad sulle alati midagi juurde. Nad on nagu allikad, millest juues kosud. Paul Kamm on üks

TALLINN 21. SAJANDI ALGUSES

Pikka aega oli rühm instituudi «Eesti Projekt» arhitekte ja insenere (autorite kollektiiv: D. Bruns, L. Haljak, E. Kilps, M. Port, H. Sepp M. Välbe) seotud Tallinna generaalplaani projekteerimisega. Nüüd, vabariigi 30. aastapäeva eel sai see mahukas töö valmis ja ootab lähemal ajal valitsuselt kinnitamist. Palusime generaalplaani üht autorit, Tallinna peaarhitekti D. BRUNSI tutvustada uue generaalplaani põhikontseptsioone.

▲ «Teatavasti on uus generaalplaan arvult teine. Võib-olla sissejuhatuseks mõni sõna esimesest generaalplaanist.»

«Esimest reaalset Tallinna generaalplaani hakati koostama kohe pärast sõda. Sellega tegeles tollal hulk inimesi, peamised autorid olid H. Aarman, O. Keppe ja A. Soans. Generaalplaan kinnitati lõplikult 1952. aastal ja selle järgi elas linn kogu sõjajärgse aja (plaan nägi ette linna arengu 1970. aastani). Et teha piltlikumaks Tallinna arengut noil aastail, tooksin esialgu mõned arvud. 1945. aasta mais elas Tallinnas 127 000 inimest, elamispinda oli veidi üle 1 100 000 m², 47% elamufondist oli hävinud. Needsamad arvud Tallinna kohta (ilma Maarduta) 1. jaanuaril 1970 on 363 000 ja 3 333 000. Sõjaeelses pealinnas oli elamispinda 1 800 000 m², selle ehitamiseks läks aega 1000 aastat. 25 sõjajärgse aastaga ehitati niisiis Tallinnale kaks niisama suurt linna juurde. Ehitatud on erakordselt palju, kas kõik hästi — see on muidugi iseküsimus. Varemetes linnas generaalplaani projekteerida ja nii tohutut perspektiivi ette näha oli raske, linna arengu tempo oli suur, ettearvestatust nii palju suurem, et 60-ndate aastate algul ei saanud I generaalplaan enam olla dokumendiks, mis linna perspektiivset arengut määrab.

Põhiliselt osutas I generaalplaan linna arengusuundi õigesti, kuid seejuures tehti plaani koostamisel üks mõistetav ja kaks raskesti vabandatavat viga. Mõistetav viga tehti transpordisüsteemi lahendamisel: aluseks võeti olemasolev, keskaegse Tallinna teede baasil rajatud teedevõrk, kus tüüpiliselt keskaegsele linnkindlusele koonduvad kõik teed vanalinna müüride alla — ühest linnarajoonist teise sõites tuleb tingimata läbida kesklinn. I generaalplaanis olid kavandatud ka mõned ringmagistraalid, kuid põhimõtteliselt jäi transpordisüsteem baseeruma ajalooliselt kujunenud tänavatevõrgule. Generaalplaani autorid ei osanud ette näha liikluse nii suurt kasvu.

Esimene raskesti vabandatav viga tehti sellega, et suur protsent elamuehitusest planeeriti vahetult linna keskossa ja nähti ette paljude hoonete lammutamist. Varemetes linnas ei olnud allesjäänud hoonete lammutamine aga reaalne. See viga nähtavat halba ei teinud. Võib-olla on isegi hea, et me ajal, mil arhitektuuri loomingulised kontseptsioonid olid kahtlased, ei suutnud linnakeskust välja arendada. Ent teine raske viga läks maksma miljoneid rublasid: 900 ha suurune maa-ala Lillekülas (Mustamäest 1,5 kuni 2 korda suurem territoorium), otse linnakeskuse külje all lõigati kruntideks individuaalehitajatele. Uue elamurajooni ehitamiseks tuli minna perifeeriasse, hüpata üle Lilleküla, sealt teid, vesivarustust jm. läbi viies. Majanduslikud arvutused näitavad, et juba täna oleks odavam see keset linna kerkinud agulirajoon maha võtta, omanikele välja maksta ja sinna mitmekorruselised majad ehitada. Ent küsimuse moraalne külg on nii raske, et asja otsustamine lükati 15—20 aastat edasi. Kõige paremad ja ilusamad majad säilitatakse ka siis, neid uude hoonestusse lülitades.»

▲ «Millist ajavahemikku hõlmavad II generaalplaani arvestused?»

«Generaalplaan tehakse 25—30 aastaks, nendeks aastateks peab plaan lahendama linna arengu põhilised probleemid. Generaalplaan sisaldab endas 2 ajalist etappi. Esimene on 1980. aasta, sest selleks ajaks on plaaniorganid võimelised andma üsna täpsed rahvamajanduse arengu põhinäitajad. Teine etapp ulatub aastateni 1995—2000, täpne aasta pole määratletud, sest plaaniorganid pole detailset plaani selle aja kohta esitanud. Peale selle näeb generaalplaan ette ainult linna territoriaalse arengu pärast arvestuslikku perioodi, s. t. 21. sajandi alguseks.»

▲ «Missugused on põhilised sõlmprobleemid, millest uue generaalplaani koostamisel on lähtutud?»

«Goethe on väga hästi öelnud: vigu võib teha, kuid vigu ei tohi ehitada. Eelmise generaalplaani vead panid põhjalikult juurdlema selle üle, kuidas suudaksime reaalselt näha linna arengu perspektiivi. Koos Teaduste Akadeemia ning mitmete instituutidega on välja arvestatud, et 80-ndaks aastaks võiks Tallinnas oodata 430 000 elanikku, sajandi lõpuks — väikese liialdusega — 500 000. Elanike arv on generaalplaani A ja O. siit tuleme tema põhialuse juurde: kui tahame linna normaalselt arendada, see tähendab, kui soovime, et kõik inimeste elukomponendid — töö- ja elukohad, puhkus, transport, elukondlik teenindamine jm. — areneksid proportsionaalselt, seisab peaülesanne Tallinna elanikkonna kasvu piiramises. See on teoreetiline tees, mille konkreetse kajastusena on orienteerutud selles suunas, et Tallinna ei rajataks uusi tööstusettevõtteid. (Arhitektid ja majandusmehed rääkisid sellest juba 8—9 aastat tagasi.) Tööstus peab arenema töö tootlikkuse tõstmise, mitte tööliste arvu suurendamise teel. Pärast 80-ndat aastat peab tööliste arv isegi vähenema, mehhaniseerimine aga tagama toodangu suurenemise. Sõjajärgseil aastail arendati Tallinnas liiga palju tööstust, mis ei teeni otseselt linna elanikkonna vajadusi. See nõudis inimesi, ja näiteks 40-ndate aastate lõpul kasvas elanikkond ühe aastaga isegi kuni 20 000 võrra. 1958. aastani keskmine elamispind inimese kohta vähenes: elanikke tuli juurde rohkem, kui suutsime ehitada. Alates 1959. aastast aga suureneb elamispind iga elaniku kohta järjekindlalt, viimase 4—5 aasta jooksul on uustulnukate arv järsult vähenenud. 1970. a. 1. jaanuaril oli Tallinnas elamispinda iga elaniku kohta 9,2 m², 1980. aastaks on planeeritud 12 m², aastaiks 1995—1998 aga 15 m². Järelikult peab meil selleks ajaks olema 7,5 miljonit m² elamispinda. Praegu on Tallinnas elamispinda 3,3 miljonit m², sellest umbes 800 000 m² kuulub lammutamisele, sajandi lõpuks säilitatav elamispind on 2,5 miljonit m². Niisiis tuleb eeloleva 25 aasta jooksul lahendada seesama probleem, millega me kord juba oleme hakkama saanud: peame ehitama juurde kaks uut Tallinna ja seda juba tänasele Tallinnale. Kui elanikkond kasvab 130 000 võrra, peame partei programmis ettenähtud elamistingimuste tagamiseks ehitama juurde 200 protsenti.»

▲ «Kuhu konkreetselt ehitatakse planeeritud kaks uut Tallinna?»

«Siin seisid projekteerijad väga raske küsimuse ees. Põhja poole ei saa minna — meri on ees, lõunas takistab linna veevarustaja, Ülemiste järv; järelikult on võimalik ehitada kas itta või läände piki mereranda. Arvutused näitasid, et üks linn mahub tänasele territooriumile: tihendame Lilleküla, rekonstrueerime kesklinna, Kalamaja, kujundame lõpuni Mustamäe. Teisest linnast hakkab suur osa paiknema Lasnamäel, uue rajooni piirideks jäävad Lasnamäe paenõlvak, Pirita jõgi ja Leningradi maantee. Sinna ehitatakse 2 miljonit m² uut pinda ehk ⅔ tänasest Tallinnast. Teine osa jääb Õismäele Kopli lahe, Harku järve ja Paldiski maantee vahele, peaaegu kuni Kakumäe laheni välja. Õismäele võib ehitada 1,5 miljonit m² elamispinda, seega veidi üle ⅓ praegusest Tallinnast. Et tulevikus on inimestel rohkem vaba aega, peab mõtlema ka puhkekohtadele, mis asuksid elamute läheduses. Seda on arvestatud. Lasnamäele on lähedal Kloostrimetsa, Kose, Pirita jõgi, Õismäe külgneb Kopli lahega, teisel pool on Harku järv ja metsastatud alad — Kakumäe, Vabaõhumuuseum, Kakumäe plaaž. Uued elamurajoonid on hästi ühendatavad kesklinna ning teiste rajoonidega.

21. sajandil on ette nähtud Ülemiste järve ja Harku järve taguse ala hoonestamine. Teatavasti jätkub Ülemiste järve vett Tallinna varustamiseks 1978.—1980. aastani. Tallinna generaalplaan teeb ettepaneku tuua Peipsi järvest Tallinnani veekanal; see on väga kallis töö, kuid nii lahenduks kõigi Põhja-Eesti linnade veevarustuse probleem ja ka Põhja-Eesti veevaeste jõgede olukord. Sellega seoses saaks ka Ülemiste järve ümbrus puhketsooniks. Niisiis: kui meie lapselapsed hakkavad ehitama, kujunevad Harku ja Ülemiste järv linnasisesteks veekogudeks.»

▲ «Kas uus generaalplaan lahendab Tallinna ja mere ühendamise probleemi?»

«Generaalplaani peamine linnaehituslik idee on tuua linn mereni välja, lülitada merelaiud linna üldkompositsiooni. Ajalugu on Tallinna kui merelinna vastu olnud halastamatu: kogu rannariba on täis sadama- ja tööstusehitusi, Tallinna keskosa on merest ära lõigatud, vaatamata sellele, et Paksust Margareetast on vesi mõnesaja meetri kaugusel.

See põhidee lahendatakse nelja suure linnaehitusliku üritusega.

Esimene: vanalinna ja linnakeskuse ühendamine merega. Elektrijaama ümbrusest on juba palju ladusid jms. ära viidud, kahjuks aga ei kulge tee rajamine mereni ja mereäärse pargi loomine soovitud tempoga. Tulevikus aitab sellele kaasa Tallinna elektrijaama lammutamine (Iru soojuselektrijaama projekteerimist alustatakse tuleval aastal). Sellega rajatakse juba üpris lai väljapääs merele.

Teine: uue elamurajooni rajamine Lasnamäe paenõlvakule ja Tallinna uue merefassaadi loomine. Lasnamägi füüsiliselt mereni ei ulatu, ta asub aga 40 m merepinnast kõrgemal, sealne hoonestus jääb näha kogu Tallinna lahele. Pealegi on Lasnamägi vanalinnast nii kaugel, et võime endale lubada täit loominguvabadust, kartmata rikkuda vanalinna üldmuljet.

Kolmas: Õismäe hoonestuse toomine Kopli laheni välja.

Neljas: Kopli lahe 10-kilomeetrine vaba rand lubab luua suure hiilgava linnaehitusliku kompositsiooni. Siia kuuluvad supelrand, puiesteed, siitkaudu saab linna otse füüsiliselt merega siduda.»

▲ «Milline perspektiiv ootab vanalinna?»

«Kui linna ühendamine merega on kõikide merelinnade ühine probleem, siis vanalinn on spetsiifiliselt Tallinna probleem. Heameel on märkida, et NSV Liidu Riikliku Tsiviilehituse ja Arhitektuuri Komitee väljasõiduistungil Tallinnas aprilli lõpus sai meie Restaureerimise Valitsuse töö kõrge tunnustuse. Viis aastat on vanalinna teaduslikult uuritud, on uuritud iga hoonet, koostatud iga hoone täielik biograafia, selle põhjal määratud tsoonide kaupa, mida teha vanalinnaga, et säiliks tema omapära, et panna ta elama täisväärtuslikku elu, nii et iga hoone teeniks tänapäeva linna vajadusi. Selleks tuleb mitmete ehitiste otstarvet muuta. Kui pole võimalik hoonet kahjustamata luua inimestele seal normaalseid elutingimusi, tuleb leida majale uus sisu. Mõnesse praegusesse elamusse rajatakse kohvikud, mõnesse muuseumid jm. Kiek in de Kök on saanud juba elavaks, kasu toovaks hooneks, Neitsitorn konandatakse kohvikuks, «Gnoomi» kohvikut laiendatakse kõrvalseisva elumaja arvel jne. Kui vanalinnaga seotud küsimused hakkavad selguma (lammutamisest ei räägi enam keegi), siis vanalinna lähema ümbruse hoonestamise ümber käivad vaidlused edasi. Kuidas ehitada välja Tallinna keskust, mis peab olema kaasaegne, ent kujunema sellisteks, et linna kompositsiooniliseks keskuseks, tema tärliks jääks vanalinn? Siin pole arhitektidel veel üksmeelt. Asi pole mitte ainult vanalinna oskuslikus ümbritsemises hoonetega, vaid ühe probleemina kerkib ka vaadete säilitamine vanalinnale äärelinnadest. Näiteks projekteeris arhitekt A. Soans Kolde puiestee täpselt Pika Hermanni suunas ning Pikk Hermann on Kopli lahe äärest näha. Pärnu maantee siht on võetud Niguliste kirikule, Viru ja Lomonossovi tänav — Raekoja tornile, Paldiski maantee — Toomkiriku torni sihile. Seda traditsiooni peame jätkama, tuleb jõuda selgusele, kus kohas peame ehitama erilise hoolega, et vanalinna vaated lähedalt ja kaugelt jääksid katmata ja tema filigraanset siluetti ei hakkaks häirima mõni suur majamürakas.»

▲ «Kuidas on uues plaanis lahendatud linna transpordisüsteem?»

«Generaalplaani arvestuste kohaselt on meie sajandi lõpul igal viiendal-kuuendal elanikul oma auto, mis tähendab liikluse tohutut suurenemist ning nõuab linna vereringesüsteemis kardinaalseid uuendusi. Peame vältima linnakeskusest läbisõitu ja ühendama üksikud rajoonid kõige otsemate teedega (näiteks Lasnamäe Kopliga mere äärt mööda). Need on takistusteta, kiire liiklusega teed. Linna keskusse jääb raskendatud, reguleeritav, valgusfooridega liiklus. Juba praegu eelistatakse sõita kesklinnast Nõmmele üle Mustamäe, sest see on kõige kiirem ja kergem tee. Samal põhimõttel hakatakse tulevikus eelistama neid teid, mis kesklinnast läbi ei lähe, kui kergemini ja kiiremini sõidetavaid.

Lõpuks veel paar sõna raskest, pärast sõda unarusse jäetud probleemist — kanalisatsioonist. Stroomi rand on ujumiseks kõlbmatu, Kopli laht reostatud ja puhas pole ka Tallinna laht. Praegu käivad tööd selle vea parandamiseks. Tuula ehitusorganisatsioon rajab suurt, võimsat kollektorit Russalkast Paljassaare tipuni välja (maa alla on juba kaevatud üle kilomeetri pikk tunnel), mis tagab Tallinna lahe puhtuse.

Ka teise kollektori ehitamist on alustatud — Kopli ranna äärest üle Paljassaare kaugele merre. See kollektor teeb ujumiskõlblikuks Stroomi ranna.»

Vestles **Ene Maremäe**

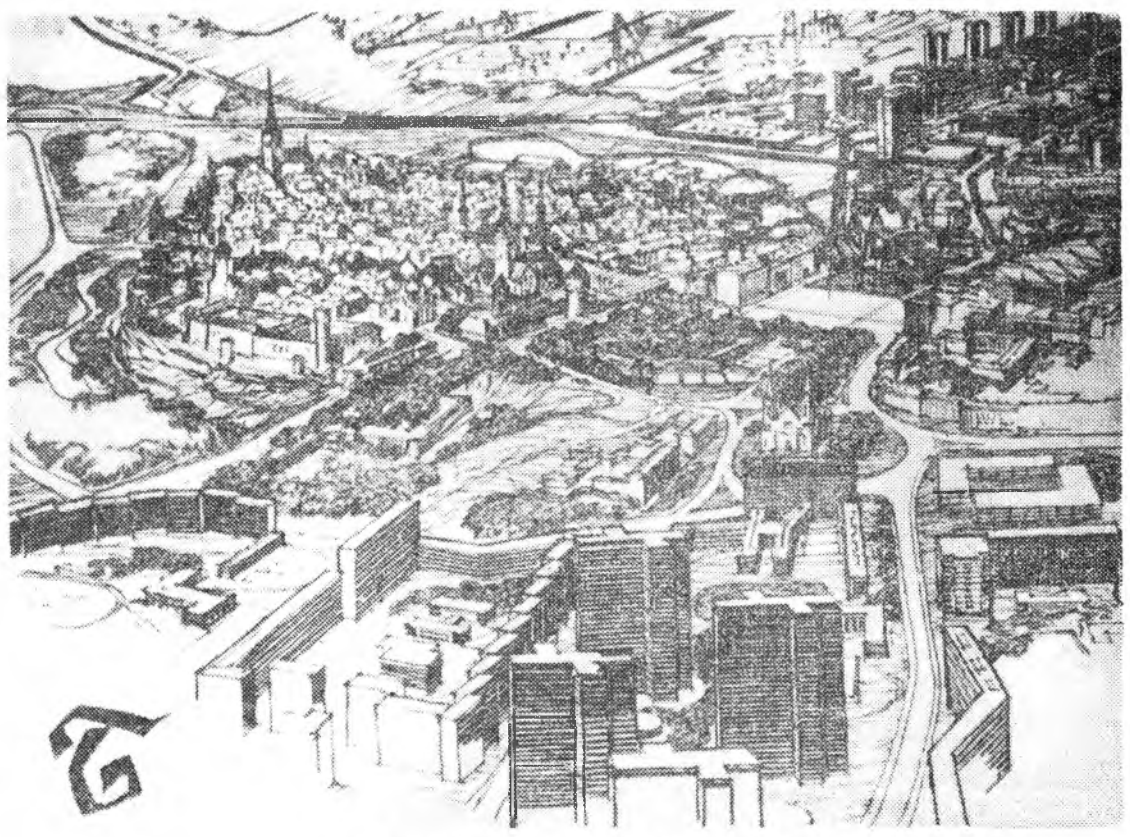

Vaade tulevasele linnakeskusele Endla tänava p

---

neist allikatest. Tema juurest lahkud alati kuidagi teistsugusena, paremana, kui siia tulid. Mõtled endast ja elust, sellest, kui tihti oleme täie tervise juures raisanud asjatult kallist aega. Tihti viriseme põhjusetult. Oleme tülpinud. Ei leia alati elus eesmärki ...

Ongi aeg sättida jälle end minekule, sest elu on elu ja kõik bussid käivad graafiku järgi. Lahkun kodusest, murelikust, kuid ka helgest toast. Vaikus jääb sinna koos peremehega. Vaikus, täis mõtteid, tundeid, tood ja paratamatust.

Aias vuliseb allikas. Kastan selles huuli, joon mõnusa lonksu. Hea ja kosutav.

*

Ootan Kassari bussi. Sõidan sinna, et näha tükikest lüürilist Hiiumaad vastukaaluks sellele, mida näen homme või ülehomme — karmide mälestuste Tahkunat. Luules peab olema kontraste. Ja veel — Suislepad kutsusid mind kunagi enda juurde külla. Miks mitte minna, kui on olemas tee ja buss, aega ja tahtmist.

Tee on küll, kuid bussi veel ei ole. Samas astub otse üle väljaku mu juurde näitleja Aksel Orav, tumedad päikeseprillid silmadel, suus pikavarreline piip. Oleme näinud teineteist siin ja seal, hiidlaste maal kohtume esimest korda. Teater on järjekordsel ringreisil. Tee läheb Käinasse, Kassarisse teeb buss väikese haagi — minnakse vaatama Olev Eskola taret, selle peremeest, kes seal puhkab. Eskola tare lähedal on pood. Poest mitte kaugel Aino Kalda maja. Ja peaaegu selle kõrval elavadki Silvia Rannamaa ning Harald Suislepp.

Soit läheb lahti.

Buss keerutab üles valget teetolmu, viies endaga suvises leitsakus rappuvaid inimesi, kes lähevad külarahvale vaimuvalgust viima.

«Kuidas selle «valgusega» lugu on?» pärin. «Meelitab ikka rahvast ligi või mitte?»

«Tjaa,» ütleb Aksel Orav, puhudes õhku pika ja sinise suitsurõnga. «Vähevõitu. Näe, Emmastes tuli kokku ainult seitse inimest. Pidime jätma etenduse ära. Nagu piinlik sellisele hulgale mängida.»

Eks ta ole. Igal asjal on kaks otsa. Tore, et on kuum ja päikeseline suvi. Halb, et selline aeg rahvast eriti teatrisse ei meelita. Jaanipäeva olemised on läbi. Tuline heinaaeg käes. Mis südamega sa lähed kultuurimajja, kui niidul alles vagev rohi lõikamata. Nii see on. Teatril on oma plaan. Inimestel aga oma. Võta siis kinni, missugune see õige on!

Praeguses kiires elurütmis, kus närvid on alatasa pingul, otsivad paljud, eriti vaimsel alal töötajad, vaikset kohukest. Olla kuu või kaks, kas või nädalgi sellises paigas tasub end pärast tuhandekordselt. Nii on saanud ka Kassari mitme kunstniku, näitleja ja kirjaniku Mekaks, kuhu tullakse otsekui palverännakule, et kosutada vaimu ja hinge.

Laiad vahtrad, valgetüvelised kased, tumerohelised kuused, põlised tammed. Nende vahel imelised hõbepaplid, mis muudavad iga tuulehoo puudutusel oma värvi. Kõik ühtekokku põimub rahulikuks, vaikseks, lopsakaks ja kaharaks panoraamiks, ühinedes pilvitu taeva ja sinise-sinise merega.

Ja — need kadakad. Pole ma selliseid kusagil mujal näinud. Nende värv on puhas-erk, sametroheline, nad on tugevad, meenutavad oma kujult kandilisi kaljukaktusi. Neid on igasuguseid — kõrgeid kui küünlad, laiu ja ümaraid. Lagedal väljal meenutavad nad lainetavat rohelist merd. Paljudest kasvavad läbi kibuvitsad heleroosade, lillade, valgete ja punaste õitega. Milline värvikõllus!

Silvia Rannamaa ja Harald Suislepp on rajanud oma vaikse kohakese otse Kassari pikavoorelise mäeseljandiku alla. Käeulatusse jääb meri, ukse all haljendab pikk niiduhein, mis kohati tõuseb rinnuni. Valge kajakas istub naabermaja korstna otsas. On õhtu. Läheme päikeseloojangut ära saatma.

Kassari värvid on muutunud veelgi kontrastsemaks, kadakad kuidagi tumedamaks, kaskede valged säared heledamaks. Jasmiin laotab tugevaid lõhnu. Kukub kägu.

Jah, meie Maarjamaal on tõesti kauneid kohti. Silmale ja südamele. Ole ainult mees ja leia üles.

Aino Kallas leidis selle koha. Majakeses, kus ta suviti elas, töötas ja puhkas, on nüüd väike isehakanud muuseum, mida sajad turistid vaatamas käivad.

Päike veereb Kassari mäe taha. Kui minna seljandikule, võib loojangut veel teinegi kord vaadata. Siis vajub päike merre.

Teisel hommikul ärkame juba õige vara. Kui oled Kassaris, tuleb tingimata käia Sääre tirbil. See on seadus. Meie tare eest tirbile on ligemale seitse kilomeetrit. Nagu hiidlane ütleb, läheme vaatama, milline oli maailm pärast loomist.

Veskimäelt avaneb tore vaade. Meri on tumesinine otsekui lõunas, kaetud säravate päikesepärlitega. Vees ujuvad laiud ja imepisikesed rohelised saared. Meie paljaid selgi pleegitab kuum päike.

Astume nagu uute maailmade avastajad. Kui palju on siiski leida sellel harilikul muldsel ja tolmusel maal, kus sa iga päev kõnnid!

Oma silm on kuningas.

Kõrge kadakane mäeseljandik vajub otse merre. Hallikaskollane kiviklibune tee läheb edasi ja edasi. Kahel pool on meri. Tirp muutub üha kitsamaks, tundudes suure eelajaloolise meremaona, kelle turjal me käime.

Olemegi juba päris tipus. Astume paljajalu merre.

Oleme õnnelikud nagu lapsed, kes on leidnud kauni lelu. Näe, millest inimesed võivad õnne tunda!

Harald Suislepp ütleb kuidagi murelikult:

«Tirp on jäänud lühemaks.»

«Kas tõesti?»

«Tõesti, tõesti. Jää ja vesi on teinud oma töö. Viie aasta eest oli tirp oma pooltteist kilomeetrit pikem.»

Imelik. Ka mul on sellest pooltteisest kilomeetrist kahju. Oleks võimud minna ju veel ja veel ...

(Järg 6. lk.)

RAHVA-KUNSTI-MEISTRITE KOONDISE «UKU» NÄITUSELT

laululava ruumides

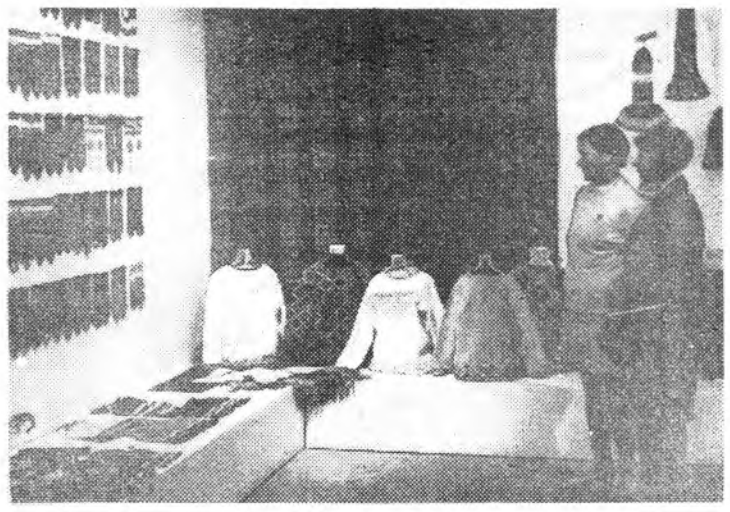

AMMENDAMATU ANDEVAKK

MINNI NURME

Elu on juba kord selline, et sageli märkamatult avastame uuesti ammu teatut ja tuntut. Iga põlvkond on enda jaoks uuesti avastanud rahvaluule. Alates Fr. R. Kreutzwaldist, C. R. Jakobsonist, J. Hurdast, M. J. Veskest, J. Kunderist, A. Grenzsteinist, M. J. Eisenist ja teistest teerajajatest — kui paljud-paljud noored üliõpilased on käinud rahvaluulet kogumas ja kirja panemas! Rahvaluule arhiivis on talletatud kümneid tuhandeid varieeruvaid laulutekste anonüümseks jäänud luletajailt-rahvalaulikuilt. See varasalvandevakk on nii rikkalik, et igaüks meist võib sealt endale midagi südamelähedast ja asendamatut leida. Vanal hallil ajal ei elatud üheski külas ega peres lauluta: laul saatis meie esivanemaid tööl ja teel, kodus ja kiigel, rõõmus ja leinas. Kui nüüdsed statistikaandmed kinnitavad, et eestlased peavad kirjasõnast lugu ja ostavadloevad meeleldi raamatuid (ka värsikogusid), siis küllap see on täiesti loomulik, ammugi tavaks kujunenud mõttelennutamise ja vaimuteritamise tahte jätkamine. Nagu ei saa elava puu juuri lahutada ladvast, rääkimata juure läbiraiumisest, mis oleks surmahoop kogu oksastikule, nii ei saa vanu kaugeleulatuvaid sõnatüvesid ja iidset rahvatarkust lahutada uuest. Meie keel saab märksa kujukamaks, laiemaks ja rikkamaks, kui õpime seda sügavamalt tundma. Rahvalaulud ei ole iganenud muinsus, vaid neil on tänapäevai mõndagi paikapidavat ja aegumatut öelda, regivärsside kaudu saame rahva pärimustest ja sidemetest ulatuslikuma pildi ja õpime ennast ning oma rahvast paremini tundma. Ürgvanast kännust pärinevates rahvalauludes põimuvad kokku eesti, vadja, ingeri, soome, karjala ja teised soome-ugri murded. Esimesi nappe andmeid eesti rahvaluule kohta on rootsi ja balti-saksa teadlased avaldanud XVI ja XVII sajandil. Ärkamisajal pandi piir rahvaluule ignoreerimisele-mahavaikimisele, rahvaluulesse suhtumine muutus: ta tõsteti ausse ja avaldati mitmeid regivärsside kogumikke (J. Hurt, M. J. Eisen, M. Veske, hilisemal ajal O. Kallas, A. Saareste, V. Ridala, J. Aavik). Soome teadlastest kogusid eesti rahvalaule L. Kettunen, K. Krohn ja O. A. F. Mustonen. Suursaavutuseks oli 1934. a. ilmuma hakanud H. Tampere toimetatud «Vana kannel».

Käesolev uus antoloogia **«Eesti rahvalaulud»**, mida toimetab Ü. Tedre, avaldas 1969. a. kahte vihikusse kuuluva esimese köite. Teos on neljaköiteline, ilmub vihikute kaupa, mida on üheksa. Tänavu ilmus trükist kolmas vihik. Antoloogia tõotab tulla mahukas ja põhjalik, ning nagu eessõnas öeldakse, ei dubleeri, vaid täiendab monumentaalset seeriat «Vana kannel». Keele ja Kirjanduse Instituudi rahvaluulesektoris alustati seda suurt tööd 1956. a., koostajad on A. Koemets, R. Mirov, Ü. Mägi, V. Pino ja Ü. Tedre, kaasa aitasid ka prof. H. Tampere, dots. E. Laugaste ja dots. J. Peegel. Kogumik on koostatud Hurda, Eiseni ja EÜE-i rahvaluulekogude põhjal temaatilistüpoloogilises järjestuses, esitades võimalikult kõiki laululiike ja -tüüpe. See mahukas käsikiri valmis koostajatel 1960. aastal, seisis mõnda aega kirjastuses kuni vaekauss väljaandmise kasuks langes. Välimuse poolest on antoloogia silmapaistmatult tagasihoidlik ja väheütlev. Raamatupoodide külastajad võib-olla ei märkagi esimesel pilgul talle väärilist tähelepanu pöörata ja temast täistuuma ning tera otsida. Mullu ilmunud esimese köite läbimüük oleks võinud suurem olla, siis arvatavasti poleks kärbitud tänavu ilmunud II köite tiraaži. Teadagi, rahvaluule ei ole moekaup, tormi talle ei joosta, aga teisest küljest on ta vananematu ega kaota kunagi väärtust, mistõttu ostjaid leidub alati ja kasvab peale iga aastaga. Trükiarvu vähendamine oleks peost-suhu viisil talitamine, sest mõne aasta pärast annaks rahvaluulekogumiku puudumine raamatuturul end valusalt tunda.

Esimene vihik sisaldab lüroeepilisi laule, millest vanimad on ühised karjalaste, soomlaste ja ingerlastega. Kõige vanemaid iseloomustab müütiline sisu (näiteks «Loomine», «Ilmatütar», «Tähemõrsja», «Suur härg» ja teised). Mitmekülgselt ja huvitavalt on rahvaluule selles vanimas kihistuses käsitletud abielu ja kosja teemat, nimetaksin psühholoogilise koega värsse «Arg kosilane», «Lunastatav neiu», «Naisetapja», «Mehetapja» jne. Vähestest legendidest tõuseb esile suurepärane lugu «Ori taevas», mis praegugi pole kaotanud löövust ja värskust. Regivärssides jutustatakse palju laulust ja laulikust, neis kajastub ürgne usk sõnajõusse ja loitsimisse, mida tuleb ette ka soome ja karjala lauludes.

Enne lõpeb lehte puust,
lehte puust ja marja maasta,
kaduvad kalad meresta,
lõpeb vesi allikasta,
enne kui lõpevad meie laulud.

Lauluvoli peeti kalliks ja lauluvõimu austati: «Laske, laske, las mina laulan! Ärge kielge — ma kisendan!» ja samas lisati otsekui selgituseks: «Igav on olla iluta». Laulikud olid otsitud ja teretulnud, harrastati võistulaulmist ja ühtelaulmist. «Ühte lähvad meie hääled, / meie hääled, meie meeled, / ühte sünnivad südamed.» Ülistati kodupaika, tänati kandjaid-kasvatajaid, helletati heinamaii ja põldudel, aga lauldi ka muredest ja leinast — suu laulab, süda muretseb. Laulikuile pakuti palkagi ja neid kostitati lahkel käel, kuid juhtus ka seda, et neid hurjutati oskamatuiks sõnaseadjaiks ja laideti: «Sa oled sitika sulane, / porikärbse poisikene.»

Suhtumises loodusesse ja loomadesse rõhutati nendega kokkukuuluvust, neid personifitseeriti, nende poole pöörduti küll palvete, küll tänuohvritega, aga ka vastupidi — sajatuste ja manasõnadega. Realistlikumatest lauludest mainiksin «Suve rannas» ning «Suve ja sügist», mis on kõrgetasemelised luulesaavutused. Ilusaid laule on pühendatud puudele ja metsale. Seda kinnitavad kujukalt «Kuldne mets», «Tore mets», «Metsad mett täis» jne. Seejuures rõhutatakse loodust armastavalt ja kaitsvalt: «Jätke ladvad lindudele!» Lindudest ja loomadest lauldi sageli naljatlevalt («Kurg kündmas», «Loomad tööl»). Aga tihti kordub lindudele kaasa tundev, osavõtlik motiiv: «Kuhu pean mina minema, / kuhu pesa tegema?» Omapärased on mõistatuslaulud otsese pöördumisega kuulaja poole: mõistke, mõistke, noored mehed! Sellega lõpeb sisukas esimene vihik ja järgneb teine, mis sisaldab eeskätt laule pühadest, nii-öelda tähtpäevaluulet, mis on tihedalt seotud usutavade ja kommetega. Kõigil sügisestel ja talvistel pühadel, jõulud ja näärid kaasa arvatud, peeti kinni sandikskäimise kombest. Vastavad laulud saatsid jõulu-, näärі-, vastla-, tabani-, mihkli-, kadri-, mardi- ja isegi hingesante. Kevadisi ja suviseid tähtpäevi pühitseti tuletegemise ja kiigelkäimisega, eriti pidulikult ja lõbusalt veedeti jaaniööd («Jaan lääb jaaniku tulele / siidineidu sülesse, / kallis neidu kaendelasse»). Jaanilaule on ohtrasti, enamik neist refrääniga. Niisama rohkesti on kiigelaule, niihästi kiige tegemisest ja proovimisest kui ka kiikujaist, ja kiigutajaist. «Siin pole kurji kiikumassa /, / õelaid ei õõtsumassa, / vihaseid ei veeremassa — / siin on kullad kiikumassa, / hõbedased õõtsumassa, / vaskivirved veeremassa.» Kiike ja kiigelkäijaid kiidetakse, kiigutajaile tõotatakse palgaks kindaid, kojujääjaid pilgatakse unimütsideks. Nali ja pilge käisid lustilugudega käsikäes. «Tulge maha kiige pealta,/ maha, härjad, häilu pealta, / viinavaadid vaaru pealta, / tuhakotid tuulamasta!» Kiigelkäimistest jätkus eluajaks häid mälestusi, korduvalt õhati taga kallist kiigeaega ja kiigekaaslasi. Mängiti ka mitmesuguseid laulumange, nagu «Nõelamäng», «Laevamäng», «Seamäng» «Hanemäng» jt. Ei puudunud lõbustustel tants ja pillimängki sest nagu öeldud — «põrand tahab tantsimist». Kannel, torupill, vile- ja sarvepuhumine tõstsid peotuju ja tantsijad kulutasid läbi küll kingade, küll viiskude taldu.

Et las hüüda, et las hüüda helle pilli,
tasasest siin, tasasest siin tantsib neidu,
viisakast siin, viisakast siin veereb poiss!,
kelle jalas, kelle jalas umiskingad,
kelle jalas, kelle jalas siidisukad,
kelle kasuk, kelle kasuk kardatoime,
kelle kuube, kelle kuube kuldatoime!

Ka kõrtsi kui rahva kogunemise ja meelelahutuse paiga kohta leidub küllalt värsse. Õlu ja õlletegemine olid au sees ning sellest lauldi palju. Viinajoomisele aga vaadati viltu ja enamik selleteemalisi laule on hurjutavad-häbistavad: «Ui-ui, hukka lähme», «Viin lükkab kummuli», «Kopik kõrtsi» või naljatlevad: «Homme toobid upakille», «Õlut jõin ja õndsaks sain». Külaskäigud sugulaste ja sõprade juurde olid kombekad, lahkele vastuvõtule ja külakostile vastati tänuga, mida tunnistavad sellised laulud, nagu «Hakkan tänu tegema», «Ei kutsutud koera kombel», «Ei tulnud söögi tõttu». Külalisi võõrustati heldel käel: «Tuli mulle tutu võeras, / mis ma võeral süüa annan?/ Sealiha, siiakala, / haneliha, haugikala! / Kalaroodu, rõõska piima!»

Tänavu ilmunud II köite esimene vihik esitab laule tööst ja töötegijast, peegeldab talupoegade ja kalurite elu ning talunaiste tunde- ja mõttemaailma. Tööga käisid loitsud, sest tööle sooviti õnnestumist. Köide algab karjasepõlvega: karjapõli kadakane, orjapõli ohakane, öeldakse laulus. Karjased olid suured kaasitajad-helletajad, karjase käekäiku kajastavaid värsse on rohkesti: neis kiidetakse häid karjasöötjaid, laisku ja hooletuid aga laidetakse. Ka keerlesid laulud tihti palga või karja kaasaantava võileiva ümber. Hoiatati hundi kui peamise vaenlase eest, lausuti manasid huntide vastu ja loitse karja kaitseks. Karjapõlvega seostuvad õitsilaulud. «Lähme õitsele, õeksed! / Õitsel on ilus elada, / õitsel on kallis kasuda, / õitsel mängid, õitsel sängid, / õitsel ilusad õiged poisid.» Oösel õitsil, päeval karjas, peale selle ootasid kodused toimetused, aga ega seepärast ilutsemata oldud.

Heinatööl helisesid niidud leelotustest — polegi meist liiga kaugel ajad, mil ema viis hälli heinamaale, kandis kiigu kesa peale. Palehigist hoolimata kaasnesid heinateoga heledad ja rõõmsad rõkatused.

Laulud kütisest ja künnist on märksa murelikumad, muretsevalt kõlab «Kõe küpseks, kütismaake». Siiski paistab kõigist värssidest, kui suure armastusega suhtuti maasse ja põllusse-toitjasse. Kündmine oli tõsine ja vastutusrikas töö, kündjaile jagati heldelt häid sõnu ning uhkusega tunnistati: «Talupoeg oli tööle tarka, härg oli künnile kavala.» Sahaga hooletult ümberkaimise või aia äärde roostetama jätmise eest satuti pilkealuseks. Sageli kurdeti kehva, kivise või märja põllupinna pärast. Eriti ohtrasti on vanu kombeid seotud viljalõikusega, laulud on osalt kaeblikud, sest vilja sirbiga õsumine oli igav ja vaevaline. Väsimusest aitas üle oma töö tähtsuse tunnetamine, sest leiba-jumalavilja peeti au sees ning nurmelt korjati iga viljapea. Lõikuselõpikut, talgute ja rehepeksmise lõppu pühitseti pidulikult.

Leikame ja lõpetame,
leikame nüüd selle põllu,
vähendame selle välja!
Lõpepudru keedetakse,
haki-õlled tehtanekse,
mulle süüa annetakse,
humala udu toassa,
linnakse magu majassa,
õllepõhud põrmandule.

Peale põllutööde tegeldi puutöö ja koduse majapidamisega. Kõik tarbeesemed tehti käsitsi, seejuures ilu ja käepärasust silmas pidades. Hoonedki ehitati omal jõul, mida ka laul kirjeldab: «Juba sest on ammu aega,/ ammu aega, tüki teeda,/ kui seda tubada tehti,/ aidaviiluda aeti;/ tugevast ma tõstsin palki,/ vägevast ma väänin vitsa./ Soost olin sammalde vedaja,/ nõmmelt palgi nõtkutaja.»

Naiste kodusest tööst räägivad lüpsi- ja võitegemise, toidukeetmise ja külast tule toomise laulud, viimane neist on eriti huvitav. Laul saatis ketramist ja kudumist, naerdi neid, kes ei saa särki sääselegi, ei kositud laiska kudujat. Kõrgelt hinnati kaunist näputööd, head maitset ning värvimeelt. Värvitaimede otsimisest jutustavad regivärsid järgmist: «Võti ma kõndi kõllateele,/ võti marssi maranele,/ võti liiku lilliteele, kõndi kulla kopelesse,/ marssi maranamäele,/ liiku lilli lepikusse.» Nägusatele riietele ja puhtusele pandi palju rõhku.

Mehed olid uhked sepisele, sellega koguni suurustati: «Mina see meesi märjalta maalta,/ sütekusija külasta,/ rauataguja talusta./ Suus ma sulatan rauda,/ keele peal ma keedan rauda,/ hammad mu alasipakud,/ lõualuud mu lõõtsalauad.» Mehelikud on samuti laulud kala- ja meremeestest. Iidsest ajast on pärit ütlemine, et meri teeb meheks. Laevnikud pidid tundma mitte ainult mereteid, vaid ka tuulteteid ja ilma. Jagati tunnustust tarkadele laeva- ja paadimeistritele, oldi kanged kalamehed, hoobeldi suure saagiga ja tõotati piigadele-abisõudjaile tuua sõlgi ja helmeid. Meeste laulude hulka kuuluvad ka jahilood. Teekonnalauludest on fantaasiarikkad «Kuld jälje peal», «Kulla põlemine» ja «Riia rikkumine», humoristlikud «Imemaa» ja «Imed». Teekäimise juurde kuulusid kindlakskujunenud kombed, teretamata möödumist karistati sajatamisega.

Teemal «Talupoeg linnas» on rahvalaule napilt, siiski torkab silma talumehe uljuse toonitamine, eriti ilmekas on lugu «Poed puhtaks ostetud», milles maamees avaldab oma üleolevat iseteadvust. Teise liigi moodustavad naljakad linnalood, nagu «Mis imet mina linnas nagin» või «Linnast põgenemas». Vihiku lõppu on kogutud laulud hoolest ja murest. Peatüki sissejuhatuses öeldakse: eriti sugestiivsed on värsid, milles kõneldakse nurjunud elust ja rõhuvast murest. Kaasaelamist äratab tunde intensiivsus, mis avaldub eredates kujundites, valitud ning lihvitud sõnastuses. Mille üle siis kurdeti, mis tegi elu kibedaks? Kaevati väsimust ja kasinat uneaega, aga veel enam õhati tühjast tekkinud tüli ja laimu pärast, näiteks «Naised riidlemas», «Lõpeta tüli toast», «Tühja jutu tee» jt. Tõsist häda põhjustasid näljaajad ja õnnetused. Ainulaadne ja liigutav on rubriik «Kasvatus asjatu», selle nimetuse alla on koondatud psühholoogilise laadiga laulud («Põlatud laps», «Kurvaks kasvatatud», «Sündinud madalaks», «Halval ajal sündinud», «Kasvas üks ja kangekaelne»). Viimasena jäävad vihiku lõppu murelaulud, millest enamiku tundeehtsus on võrratult tugev: «Kellele kurdan», «Kurva kodu», «Jõin murekarika», «Pisarate veeremine» jt. (kõiki ei jõua üles lugeda). Murelauludega liituvad surmalaulud, mis äratavad aukartust oma mõttetiheduse ja sügavusega, — «Surma sõitis sooda mööda», «Katku maale karganeksi», «Täna peiu — homme surma kaenlas» ja muud.

Kogumikus leiduvatest lauludest on üsna paljud ammu tuntud, aga uuesti lugemine ja meeldetuletamine ei vähenda, vaid suurendab nende mõju ja haaravust. Mida enam rahvaluulet tundma õppida, seda armsamaks ja paljuütlevamaks ta saab. Muutub arusaadavaks see, miks rahvaluule vanal ajal nii valdavalt suust suhu, perest perre levis: ta oli vaimutoiduks, valgusallikaks, elavaks sõnaks, sest mida enam laule tunti ja osati, seda laiem oli rahva silmaring ja teadmised. Omal kombel võiks seda ka hariduseks nimetada, kui arvestada, et puudusid kirjakeel ja kooliõppus.

Nüüdisajalgi poleks ülearune, vaid kuluks marjaks ära, kui igas peres seisaks rahvaluulekogumik käepärast riiulil, et sobivatel puhkudel regivärsside vahendusel mälu ja vaimu värskendada ning täiendada, ilumeelt ja elutarkust suurendada.

Kabli koduste rannamändide sõõris peeti tänavugi loomingulise noorsoo suvelaagrit, järjekorras juba viiendat. Sedakorda kaldus vestluste-vaidluste raskuspunkt ühiskondlik-poliitilistele ja teaduse küsimustele, kirjanduse ning kunsti päevaprobleeme puudutati põgusamalt.

Fotol: EKP Keskkomitee esindajad I. Nuut ja A. Saar, bioloogiadoktor H. Trass, bioloogid J. Tenson ning R. Saluri, astronoom ja lõunanabarändur Enn Kreem, kirjanikud O. Tuulik ja H. Kiik, näitleja K. Kilvet jt. bioloogide ja filosoofide vestlusringis. Viimaseid esindasid filosoofiakandidaadid K. Rebane ja L. Valt. J. Kivi foto

Külalised Bulgaariast

Eile saabus lastekoori «Ellerhein» külalisena Tallinna Sofia Pioneeride Palee rahvakunstiansambel. See ansambel, mille koosseisu kuulub tütarlastekoor, rahvapilliorkester ja rahvatantsijate grupp, võttis osa äsja Moskvas toimunud IX ISME konverentsist. Sealt Tallinna sõidetigi.

Noorte rahvakunstiansambel loodi 1962. a. ja on esimestest esinemistest võitnud suure pooleholu. On külastatud mitmeid välisriike — Jugoslaaviat, Ungarit, Itaaliat, Saksa Föderatiivset Vabariiki. Ansambli kontserdikoosseisu kuulub 120 last ja noort, koos ettevalmistusgruppidega ulatub liikmete arv 300-ni (vanus 6—16 aastat). Iga koolinoor, kes soovib ansamblisse astuda, peab sooritama vastavad katsed, mille põhjal tehakse selgeks, kas tal on eeldusi saada lauljaks, tantsijaks või rahvapillimängijaks. Et kuuluda kontserdikoosseisu, tuleb läbi teha õppused ettevalmistusgrupis, kust valitakse välja paremad. Lapsi õpetavad vastava ala spetsialistid ansambli juurde loodud koolis. Koor, kus laulavad ainult tütarlapsed, esitab vanu bulgaaria rahvalaule traditsioonilise, ainult bulgaaria rahvalaulule iseloomuliku maneeriga. Seda juhatab ansambli kunstiline juht M. Bukoreštljev. Tantsijate grupis on nii poisid kui ka tütarlapsed. Esitatakse temperamentseid bulgaaria rahvatantse koos koori ja orkestriga, kuid ka iseseisvalt. Gruppi juhatab koreograaf P. Grigorov. Rahvapilliorkester, mida juhatab M. Jordanov, esitab bulgaaria rahvamuusikat ja saadab koori ning tantsugruppi. Aastas antakse ligi 60 kontserti, esinetakse raadios ja televisioonis. Ansambli esinemisi on ka heliplaadistatud.

Eile andis ansambel kontserdi Kadrioru kontserdiväljakul, täna kl. 13 kuuleme-näeme teda «Estonia» kontserdisaalis.

Ansambel esineb ka Pärnu kõlakojas (21. juulil kl. 17). Tagasisõitu koju alustatakse 22. juulil.

VABARIIKLIK NÄITERINGI-JUHTIDE KURSUS

Kolm nädalat kestis Narva-Jõesuus Rahvaloomingu Maja algatusel korraldatud vabariiklik näiteringijuhtide kursus. Kolmkümmend kursuslast kuulas lektorite Karl Adra ja Bernhard Lülle loenguid ning sai lavapraktikat. Nukulavastuste ettevalmistamisega seotud küsimusi isetegevuslaval käsitles rahvateatri «Kehra Nukk» lavastaja Lea Sibul-Poola. Kursuse lõpuks valmistati ette kava, millega esineti kolhoosidevahelises sanatooriumis ja Narva Gerassimovi-nim. Kultuurihoones.

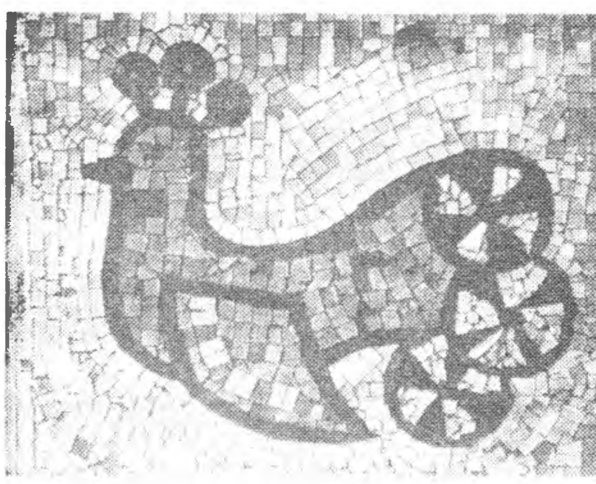

Pärnu Pioneeride Maja kunstiringi liikme, VIII klassi õpilase Sirje Kautsi klaasmosaiik «Sinilind» (juhendaja M. Lekstein).

VABARIIKLIK ÕPILASTÖÖDE NÄITUS

Eesti NSV Haridusministeeriumi eestvõttel avati 15. juulil Tallinna 22. keskkoolis (Kevade t. 8) V. I. Lenini 100. sünni-aastapäevale ja Eesti NSV 30. aastapäevale pühendatud vabariiklik õpilastööde näitus. Koolimaja kõigile neljale korrusele on paigutatud ligi 3000 metallist, puidust, keraamilist ja tekstiileset, joonistust jne. Näitus on avatud 25. juulini.

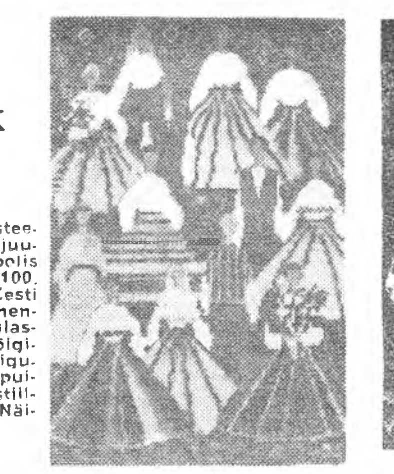

Tartu rajooni Aru 8-kl. kooli VIII klassi õpilase Marje Loide valmistatud ruiuvaip

Tallinna 24. keskkooli IV klassi õpilase, 10-aastase Virve Vaikre linoollõige «Näärisokk».

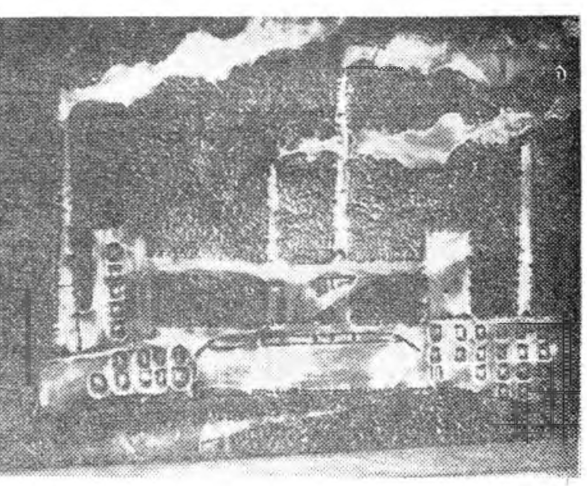

Püssi keskkooli VI klassi õpilase Hans Merioja valmistatud metallseinaplaat.

TEATRIMÕTTEID,

mis on mõeldud Moskva linnas ja üles kirjutatud Eestimaal

TOOMAS KALMET

Paar sõna sissejuhatuseks

Nende ridade autoril oli õnnelik võimalus viibida kaks aastat stažöörina Moskva teatris «Sovremennik». Eellugu sellele oli loomulikult pikk ja lugejale ebahuvitav. Aga kui asjad juba niikaugel olid, siis jäi üle ainult pöialt hoida, et ma tõesti «Sovremennikusse» pääseksin. Miks siis?

Igal inimesel on oma ideaalid ja ettekujutused. Kümme aastat tagasi, kui olin Tallinna Filmistuudio õppestuudio esimesel kursusel, õpetasid meid põhiliselt noored, värskelt Moskvast tulnud režissöörid (Käsper, Müür, Anderson, Laius). Nemad siis jutustasid lausa imelugusid sellest, kuidas sündis (või õigemini loodi) teater «Sovremennik». Lisaks sellele tuli teater ise järgmisel kevadel Tallinna külalisetendustele. Siis sai näha oma silmaga ja veenduda, et jutud ei olnud alusetud. See teater oli tõesti «Sovremennik» («Kaasaegne» — mitte kõige paremas tõlkes). Kõik see ja loomulikult ka hiljem nähtu tekitasid sügava huvi nimetatud teatri vastu. Ja kui nüüd avanes võimalus minna stažeerima Moskvasse, siis... kuhu ikka mujale?! Oligi õnn tutvuda selle teatri n.-ö. telgitagustega. Siin kirjapandu ei ole mingi ülevaade teatri tööst, ma ei tutvusta ka mingeid erilisi töömeetodeid. Need on lihtsalt mõned mõtted, mis on nähtu-kuuldu mõjul tekkinud.

Pisut teatrist

«Sovremennik» on üks paljudest Moskva teatritest, asub Majakovski väljakul äärmiselt vanas ja ebasobivas hoones (missugune kontrast nimega!). Käesoleva aasta aprillis sai teater 14 aastat vanaks, olles seega minu teada Moskva noorim. «Sovremennik» loodi sõna täies mõttes tühjale kohale. «Sovremennik» otse pidi tekkima! Situatsioon selleks oli sobiv, aeg õige ja leidus ka noori, kes asjast kinni hakkasid. See oli 1956. aastal.

Initsiaatoriks oli rühm noori režissööre (O. Jefremov, A. Efros, B. Lvov-Anohhin jt.), kellest küll vaid Oleg Jefremov tänase päevani seal töötab. Trupi põhituumiku moodustasid kunstiteatri stuudio ühe lennu lõpetajad (nende õpetaja oli ka Jefremov), kellest enamik on siiani teatris. Et aga tookord teatrit ei eksisteerinud, pidid noored töötama mujal. Koos käidi pärast põhitööd, proove tehti öösiti kas mõne teatri koridoris või kuskil toauberikus. Asjaosalistele endilegi on praegu lausa uskumatu, kuidas nad tookord töötasid: hommikul proov teatris, siis etendus, siis «oma» proovile, mis kestis sageli hommikuni, siis jälle teatrisse... Magamiseks aega peaaegu ei jätkunud! Ent noorte jonn ja entusiasm viisid eesmärgile. Mis siis neid ühendas? Leppimatus vana, isikukultuse aegse dogmaatilise teatriga ja m õ t t e k a a s l u s!

Avaetenduseks oli Rozovi «Igavesti elavad» (selle järgi on tehtud film «Kured lendavad»), mis leidis aset 15. aprillil 1956. aastal. Kuigi mängida tuli juhuslikes kohtades (klubides, võõrastemajade saalides jm.), saavutati kohe populaarsus, mis on säilinud tänase päevani, mil «Sovremennik» kuulub täieõigusliku liikmena Moskva teatrite perre. Ka maja on nüüd olemas — ehkki vilets, aga siiski oma.

Koosseisult ei ole teater eriti suur: kolm lavastajat ja keskeltläbi 50 näitlejat. Hooajal 1968/69 toodi välja neli lavastust, hooajal 1969/70 kolm ja restaureeriti üks (kunagine avaetendus «Igavesti elavad»). Järjekindlalt käib külalislavastajaid. Teatri populaarsus on väga suur, eriti noorte hulgas (piletit saada on peaaegu võimatu!). Eks see näita, et teater tõesti õigustab oma nime. Pealegi töötab seal hulk suurepäraseid näitlejaid, kes peaksid olema tuttavad ka paljude filmide kaudu (peanäitejuht O. Jefremov ise, teine lavastaja G. Voltšek, näitlejad O. Tabakov, M. Kozakov, J. Jevstignejev, T. Lavrova, O. Dal, V. Nikulin, A. Mjagkov, N. Dorošina, O. Kvaša, A. Pokrovskaja, A. Vertinskaja jt.). Et «Sovremenniku» näitlejaid nii rohkesti filmides kasutatakse, viitab selgesti nende mängumaneerile, mida iseloomustavad lihtsus, elulähedus, realism. Sellele teatrile ei ole omased võltspaatos, ülepaisutatud tunded, halb teatraalsus, maitsetus, mida näeb mõnikord mujal.

Ja eks tänapäeva vaataja ole juba nii haritud ja tark (teatrisse läheb ju ikka haritud ja tark vaataja!), et ta mõistab, mis on õige, mis võlts, kus püütakse talle midagi anda, kus lihtsalt demonstreeritakse professionaalset meisterlikkust, kus püütakse tungida inimese sügavusse, kus tahetakse rabada välise hiilguse ja lavastuslike ning lavakujunduslike efektidega.

Aga nagu juba öeldud — kaasaegne vaataja on nii tark, et ta teab: teater on teater, kuigi selle lihtsa tõe on kahjuks paljud teatritegijad unustanud. Tänapäeva vaatajat (ja eriti noori) saab rabada (kui see üldse on kohane sõna) üksnes siis, kui suudame avada inimese sügavust ootamatust vaatenurgast, sest eks inimene ole kogu oma keerukusega üks põhjatu kaev.

Loodus on igas oma vormis lõpmatu. Teadlased võivad tungida ikka sügavamale ja kaugemale loodusesse, kunstnikud (eriti teatrikunstnikud) ikka sügavamale inimesesse... Kes lepib sellega, mis on, ja näitab üksnes seda, mida ta teab või oskab, see on surnud teadusele ja kunstile.

Väga tabavalt ütles selle kohta Oleg Jefremov: tänapäeva kunstnik peab olema uurija, mitte aga prostituut!

Jutt kaldus nüüd pisut teoreetilisele pinnale. Aga kahjuks on nii, et tänapäeva teaduses tehakse paljud avastused enne teoreetiliselt ja alles hiljem leiavad need kinnitust praktikas. Kunstis on lugu pisut teistsugune. Sageli on praktikas kõik juba olemas ja alles siis hakatakse sellele otsima teoreetilist alust. Õige sageli juhtub ka nii, et mõnele kunstiteosele lihtsalt o t s i t a k s e teoreetiline põhjendus, mõnele aga seda «ei leita». Selles suhtes on teadus õnnelikumas olukorras, sest teaduses valitseb raudne fakt (see on muidugi jämedalt öeldud, andku teadlased mulle andeks!). Kunstis on raskem — üksikteost peetakse sageli juhuslikkuse väljenduseks.

Nii, nüüd mõni sõna teatri struktuurist, organisatsioonist ja kollektiivist.

Väliselt on kõik nii nagu teatris ikka: kunstiline kollektiiv, administratsioon, teenindav personal, käskkirjad, palgapäevad, puhkus jne.

Pisut lähemalt. Teatri üldjuht on Oleg Jefremov, Vene NFSV rahvakunstnik, riikliku preemia laureaat (mõlemad tiitlid sai sellel hooajal). Teine režissöör on Galina Voltšek, samuti riikliku preemia laureaat. (Vahemärkusena: «Sovremennik» on ainuke teater, kellele kolme aasta jooksul on kaks korda määratud riiklik preemia. Lisaks G. Voltšekile said selle veel O. Tabakov ja M. Kozakov Rozovi-Gontšarovi «Tavalise loo» eest, O. Jefremov aga viimaste lavastuste, eeskätt ajaloolise triloogia eest.)

Teatri majandus- ja administratiivseid asju ajab direktor-korraldaja. 50 näitlejast on teenelisi üksnes neli. Etenduste kvaliteedile ja teatri populaarsusele see erilist mõju pole avaldanud. Üle 40 aasta vanuseid on kunstilises kollektiivis 3—4 inimest (üle 45 mitte kedagi).

Peale üldjuhi-peanäitejuhi on järgmine instants kunstinõukogu, kes valitakse trupi salajasel hääletusel. Repertuaari valimine toimub nõnda: kõigepealt otsib teose välja kirjandusala juhataja, siis loeb seda peanäitejuht, režissööride nõukogu esitab tüki kunstinõukogule. Kui viimane selle heaks kiidab, loetakse teos ette kogu trupile. Hääletatakse. Kui trupp on vastu, tükki kavva ei võeta!

Iga aasta-paari tagant truppi n.-ö. uuendatakse. Näitleja, kes ei ole ennast õigustanud või ei ole sulanud kollektiivi, pannakse konkursi alla. Selle otsustab kunstinõukogu, esitades oma otsuse trupile. Salajane hääletus näitab, kas antud näitleja töötab teatris edasi või mitte. Kui trupp otsustab eitavalt, on näitlejal õigus jääda üheks hooajaks katsele (loomulikult, kui ta seda soovib). Talle antakse niisugused osad, et ta saaks end mitmekülgselt näidata. Aasta pärast otsustatakse asja uuesti. Peab märkima, et nii mõnigi on end sel moel teatrisse «tagasi mänginud», olles praegu hinnatud näitleja.

Siis veel. Teatud arvu etenduste järel, või kui mõni uus osaline on sisse õppinud, on terve trupp kohustatud tükki vaatama, pärast toimuvad arutlused, hinnangu andmised.

Ühesõnaga — sel moel on terve kunstiline kollektiiv teatri ellu aktiivselt kaasa haaratud. Ja näib, et just nõnda ongi loodud tõeline mõttekaaslaste kollektiiv.

Muuseas: «Sovremennikus» ei kehti anarhia, sealne demokraatia on sisuline.

Repertuaar ja suund

Nagu juba öeldud, oli «Sovremenniku» esimeseks etenduseks Rozovi «Igavesti elavad». Sellele järgnesid teised Rozovi tükid, nagu «Õnn kaasa», «Rõõmu otsinguil». Rozovile on teater truuks jäänud tänaseni, tema uute näidendite esietendused leiavad aset ikka «Sovremennikus». Neist viimased on «Traditsiooniline kokkutulek» (Draamateatris «Vilistlased») ja «Õhtust keskpäevani».

Kuid paistab, et rohkem «oma» autoriks «Sovremennikule» on Volodin. Meenutagem suurepärast «Minu vanemat õde» või «Määramist», millega autor tähistas oma 50. sünnipäeva.

Ja ikka, kui valmib uus näidend, toovad autorid selle kõigepealt lugeda «Sovremennikusse». Aastaid on «Sovremennik» mänginud kaasaegsete autorite kaasaegseid näidendeid. Ikka otsitakse tükke, kus oleks tõstatatud valusamaid päevaprobleeme, kus võimalikult sügavamalt oleks tungitud kaasaja inimese sisemusse. Juba mainisin Rozovit ja Volodinit. Siis Simonovi «Neljas», Švartsi «Alasti kuningas», Aksjonovi «Alati müügil» jt., lääne dramaturgiast «Kahekesi kiigel», «Vaata raevus tagasi», «Kurva kohviku ballaad» jt. Muidugi, lihtne loetelu ei ütle midagi. Neidsamu tükke on mängitud paljudes teatrites. Aga mis eraldab «Sovremenniku» etendusi paljude teiste teatrite omadest, see on püüd tungida kõige mitmesugusemate kaasaja inimeste olemusse. Just inimeste olemusse, mitte aga üksnes tõstatada ja osutada probleemidele, millega mõned teatrid püüavad kuulsaks saada.

Siit järelduski: «Sovremennikule» on tähtsamad inimesed, sest lõppude lõpuks kannavad probleeme ju inimesed. Sellepärast otsibki «Sovremennik» autoreid, kes kirjutavad inimesest kõigi tema vastuoludega. Küllap sellepärast pöörduski teater nüüd Tšehhovi poole.

Võib küsida: kuhu edasi? Mis suunas? Kaua on «Sovremennik» sovremennik? Öeldakse: repertuaar on teatri nägu. «Sovremennikus» on pidevalt mängitud tänapäeva autorite teoseid. Kõik need ei ole kaasaegsed sõna otseses mõttes ja see on ka loomulik. Aga kõik see on olnud vajalik teatri kasvuks ja arenguks. Mille najal teater aga püsib igavesti kaasaegsena, see on klassika, mis on elanud läbi aegade tänase päevani.

Mul oli õnn viibida seal just sel ajal, millal teater leidis endas küllalt jõudu, et asuda klassika juurde. Tõsi, ka varem tehti üks katse — Rostand'i «Cyrano de Bergerac», kuid see ebaõnnestus, mida nad ka ise tunnistasid. Möödus mõni aasta — ja uuesti võeti päevakorrale klassika (seekord juba edukalt): Gorki «Põhjas» ja Tšehhovi «Kajakas». Lisaks veel bulgaaria klassikast «Meistrid» (lavastas bulgaaria režissöör Villi Tsankov), mille kohta enamik «Sovremenniku» austajaid ütles, et seda vaadates on küll raske teatrit ära tunda. Seda mitte halvas mõttes. Siin tuli ilmsiks «Sovremennikule» uus, omapärane romantiline lähenemislaad, mis täiesti tundmatust küljest näitas teatri potentsiaalseid võimeid. Ja muidugi uskumatult kaasaegsed Gorki ja Tšehhov.

Eraldi tahaksin veel rääkida ajaloolisest triloogiast — L. Zorini «Dekabristid», A. Svobodini «Rahvavabastajad» ja M. Šatrovi «Bolševikud».

Kui seni rääkis «Sovremennik» tänapäeva noortega lavalt samasuguste noorte inimeste suu läbi, siis seekord pöördus ta konkreetsete ajalooliste isikute poole. Valik oli õnnestunud: kolm etappi Venemaa revolutsioonilisest minevikust. Seda triloogiat tuleb tõesti koos vaadata (seda mängitaksegi nii, kolm õhtut järjest), et mõju oleks täielik. Milles dekabristid ja rahvavalgustajad eksisid, mida ei mõistnud ja mispärast kaotasid, mida mõistsid bolševikud ja võitsid — kõik see tuleb ülalmärgitud suurepärases lavalises kompositsioonis esile.

Triloogia tugevaim osa on kahtlemata viimane — M. Šatrovi «Bolševikud» (meie Draamateatris «Kolmekümnes august»). See on tõepoolest etendus Leninist, kuigi Leninit ennast laval ei ole. Laval valitsevad tema ideed, mõtted, ideaalid ja mis kõige tähtsam — tema humanism. Rahvakomissaride Nõukogu võtab vastu raske otsuse punase terrori kohta (pärast seda kui naisterrorist Kaplan tulistas Leninit). Ometi kõlab see sünge otsus lavalt humaansena, revolutsioonilise paratamatusena. Laval tegutsevad inimesed, kes peavad tegema selle raske otsuse, ja samal ajal on laval töölisklassi ja revolutsiooni juhid. Otsus on ränk, kuid ükski saalisviibija ei kahtle selle õigsuses. Ja lõpus, kui saabub teade, et Leninil on kriis möödunud, kui kõik väärikad rahvakomissarid üksteist kaelustavad, nagu poisikesed Lenini toa ette tormavad ja seal sosinal «Internatsionaali» laulavad, tõuseb terve saal spontaanselt püsti ja lõpp lauldakse juba üheskoos täiel häälel. Siin ei saa enam olla kahesipidi mõtlemist! Sõnades on seda võimatu edasi anda, sest kõike peab ise kaasa elama. Tükk on pikk, seal on vähe tegevust ja sündmusi, palju räägitakse, kuid kogu saal jälgib seda raugematu tähelepanuga. Sest laval valitseb e m o t s i o n a a l n e p i n g e ja see kandub edasi saali. Tüki menu on tohutu, mida kahjuks ei saa öelda meie Draamateatri lavastuse kohta.

Ja siit kerkib küsimus, milles on siis asi. Professionaalseid ja andekaid inimesi leidub ju igal pool. Ja tekibki mõte (võetagu seda ja ka kõike eelnevat ning järgnevat puhtalt isikliku arvamusena) — on vaja emotsionaalsust! Lugeja vist küll vangutab nüüd pead ja ütleb: kas see siis on uus mõte? Kuid... emotsionaalsus on kadumas, kadunud või seda kaotatakse. Ja selle asemel ei suudeta pakkuda ka head mõtteteatrit, vaid sageli mingit külmaksjätvat surrogaati.

Ma vist kordan juba mitmendat korda: inimene, kes tuleb tänapäeval teatrisse, on tark, haritud, igal juhul kirjaoskaja. Selline inimene võib (kui ta tahab) näitemängu enne läbi lugeda, selle mõttest aru saada ja sellest ka oma järeldused teha. Kui ta tuleb aga teatrisse, siis tahab ta veel midagi. Ja... äkki tahabki ta emotsionaalset naudingut?! Kui laval seisavad valguspunktides ilusad noormehed ja neiud, visates saali intrigeerivaid ning võimsaid mõtteid — ikka lops! ja lops! —, siis meie vaataja algul kuulab, veidi hiljem muigab ja lõpuks küsib: «Aga mis siis? Ma ju tean!» Ta ju teabki seda, et... teater on teater!

Näide on muidugi drastiline, aga näide peabki selline olema. Ja üldse — see küsimus peaks vist jääma teatriteadlaste valdkonda. Täiesti õigustatult.

Vaatasin Majakovski-nim. teatris B. Brechti «Ema Courage'i». Üks tüki lõpustseene: tumm Katrin annab meeleheitliku trummipõrinaga linnale märku lähenevast ohust, kuni püssikuulist surnuna maha langeb. Näitleja viis stseeni läbi hiilgava professionaalse meisterlikkusega. Selle lõpus tohutu aplaus, hüüded «braavo!», «biis!», kuni Katrini osatäitja surnust üles tõusis, mitu korda kummardamas käis, ja etendus võis jätkuda. Paistab, et tolles teatris olid näitlejad sellega harjunud ja ootasid niisugust reageeringut või isegi provotseerisid seda. Ja publik vastas neile. Siin oli teatrikunst taandatud tehniliselt kõrgetasemelise vaatemängu nivoole.

«Sovremennikus» oleks selline võimalus mõeldamatu. Ka siin hindab publik meisterlikkust, ka siin on aplause keset etendust, kuid kõige selle juures valitsevad näitlejate ja vaatajate vahel suurepärane üksteisemõistmine ja üksteisest lugupidamine.

(Järgneb)

Esperanto

15. juulil algab Tallinnas, ETKVL-i Kooperatiivkooli ruumes esperanto keele kursus pedagoogidele, mille korraldavad Eesti NSV Vabariiklik Õpetajate Täiendusinstituut ja Tallinna Võõrkeelte Klubi esperanto sektsioon. Kursuse eesmärk on anda pedagoogidele esperanto keele põhialused ja ühtlustada koolides esperanto õpetamise programmi. Teatavasti õpetati möödunud õppeaastal Eesti NSV 11 koolis kaheksandates klassides esperantot fakultatiivse ainena. Tuleval õppeaastal on selleks antud kaks nädalatundi senise ühe asemel.

NSV Liidu rahvakunstniku Evald Okase graafilised tööd Leninist anti välja R. Looduse eessõna esperantokeelse tõlkega. Ilmumas on värvitrükis «Nõukogude Eesti» esperantokeelne väljaanne paralleelselt juba ilmunud inglise, soome- ja saksakeelsete väljaannetega.

Viinis augusti algul peetavale ülemaailmsele esperanto kongressile sõidab ka Nõukogude esperantistide delegatsioon Välismaadega Sõpruse ja Kultuurisidemete Arendamise Ühingute Liidu esperantokomisjoni poolt.

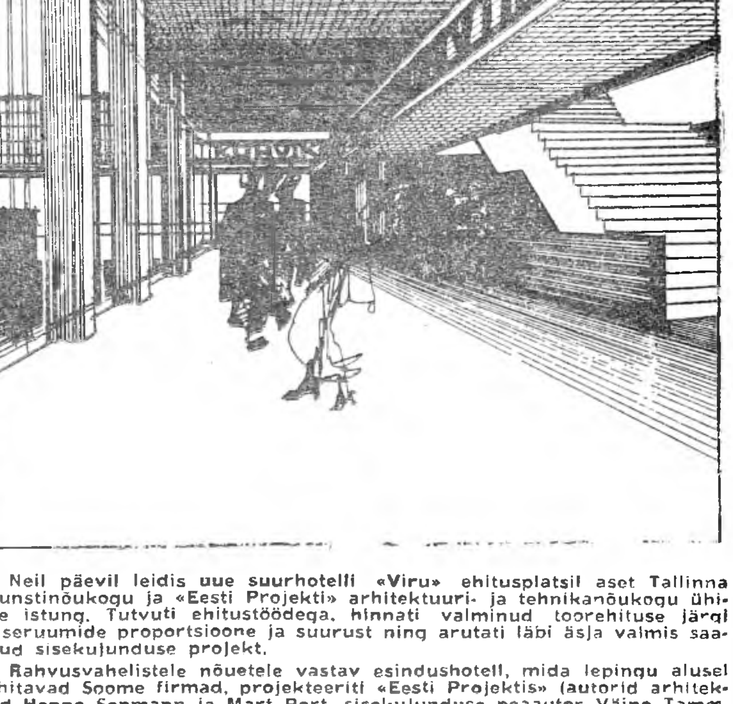

Neil päevil leidis uue suurhotelli «Viru» ehitusplatsil aset Tallinna kunstinõukogu ja «Eesti Projekti» arhitektuuri- ja tehnikanõukogu ühine istung. Tutvuti ehitustöödega, hinnati valminud toorehituse järgi siseruumide proportsioone ja suurust ning arutati läbi äsja valmis saanud sisekujunduse projekt.

Rahvusvahelistele nõuetele vastav esindushotell, mida lepingu alusel ehitavad Soome firmad, projekteeriti «Eesti Projektis» (autorid arhitektid Henno Sepmann ja Mart Port, sisekujunduse peaautor Väino Tamm, kes juhib sisearhitektide rühma, kuhu kuuluvad Vello Asi, Loomet Raudsepp, Mait Summatavet, Kirsti Laanemaa ja Toivo Gans). Ühe- ja kahekohalisi numbritube tuleb seal ühtekokku 829 inimesele. Hotelliga liitub üle 1000 kohaga teeninduskompleks restoranide, kohvikute, konverentsisaalide, banketiruumide, baaride, varietee-öölokaali, tornkohvikute-veinibaaride ja lahtiste galeriidega, kust avaneb kaunis vaade vabariigi pealinnale, merele ja Ülemiste järvele. Üsna mahukad on ka teenindavad abiettevõtted (basseinidega leilisaunad, juuksurisalongid, müügipunktid, teenindusbüroo, administratiivruumid, töökojad jne.).

Ekspertidest arhitektid Bruno Tomberg ja Peeter Tarvas ning sõnavõtnud nõukoguliikmed D. Bruns, T. Kallas, S. Jõe, V. Meigas jt. andsid tehtud tööle kõrge hinnangu. Märgiti ära projektlahenduse suurt ilmet, originaalsust, üksikasjalisust. Heakskiitu pälvis autorite taotlus välis- ja siseruumide stiiliühtsuse suunas, kusjuures igas üksikruumis on suudetud luua selle funktsioonidele vastav meeleolu, individuaalne miljöö. Rõhku on pandud valgustus- ja värvilahendustele.

KULTUURI-AREENILT

Augustis koguneb Moskvasse XIII rahvusvahelisele ajalookongressile ligi 3000 teadlast 54 maalt, et arutada teiste probleemide hulgas ka Aasia ja Aafrika rahvaste vabastusliikumist ja klassivõitlust.

*

Juunis esines Moskvas rohkesti kergete žanrite kunstnikke välismaalt. Peale kuubalaste andsid pealinnas etendusi Jugoslaavia ja Jaapani varieteekunstnikud ning pop-lauljad Tšehhoslovakkiast. Suve jooksul lisandub neile veel arvukalt rajataguseid külalisi, nagu Sofia raadio ja televisiooni kerge muusika orkester ning solistid, lauljad ja tantsijad Bolliviast, Kanadast, Saksa DV-st, Saksa FV-st, Uus-Meremaalt, Paraguaist ja Poolast.

*

On ilmunud armeenia kunstniku, Lenini preemia laureaadi Martiros Sarjani mälestusteraamat, milles 90-aastane autor jutustab oma elust ja kunstnikuteest. Sarjan astus esimesed kunstnikusammud Moskvas, kuhu ta saabus 16-aastaselt, alustades õpinguid tolleaegsete väljapaistvate vene kunstnike juures. Pikemalt köneleb kunstnik oma välismaareisidest Konstantinoopolisse, Iraani, Egiptusse, Itaaliasse ja Prantsusmaale.

*

NSV Liidu Kultuuriministeeriumi ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu Välisturismi Valitsuse korraldusel toimub juuli teisel poolel ja augustis seeria vanavene kirikumuusika kontserte Moskva Andrei Rubljovi nimelises Vana-vene Kunsti Muuseumis (end. Andronnikovi kloosteri). Kontsertidel on kaastegevad Akadeemiline Vene Koor ja ansambel «Madrigal».

*

Ulan-Ude koduloomuuseumis leidub rikkalik kogu buriaadi kunstimeistrite kujundatud rituaalseid maske, mille valmistamiseks on kasutatud pärleid, sarvi, hõbedat, vaske, pabermassi ja muid materjale. Maskid peavad kujutama tundeid, nagu valu, viha, rõõmu, mõtlikkust jne. või kehastama head ja häid vaime. Neid kasutati muistsetel buriaadi rituaaltantsudel muusika saatel. Sedalaadi tantse harrastatakse buriaadi taigaasulates tänapäevalgi.

*

Leipzigi saksa raamatukogus säilitatakse maailma suurima raamatu ainukest eksemplari. See — «Suure kuurvürsti atlas» — sisaldab 38 maakaarti. Raamatu mõõdud on 220×170 sm, kaal — 250 kg. Atlas trükiti 1665. a. Tuleva aasta algul toimuval rahvusvahelisel raamatunäitusel Leipzigis kavatsetakse atlas eksponeerida uusvõlaandena vähendatud mõõdetega (100×79 sm).

*

Poolas ilmus professor Wytold Doroszewski toimetusel fundamentaalne «Poola keele sõnastik». See on kogu poola leksikograafia ajaloo vältel ilmunud suurim ja mahukaim sõnaraamat. Teos 11 köidet sisaldavad 124 300 sõnaseletust, 25 000 sõna on viimase 25 aasta jooksul keelde ilmunud neologismid.

*

Ligi kaks kuud viibis meres papüüroslaev «Ra-2» Thor Heverdahli, «Kon-Tiki» ja «Aku-Aku» autori juhtimisel. NSV Liidus on «Kon-Tiki» ekspeditsiooni» välja antud 23 korda üldtiraažiga üle 1,1 miljoni, «Aku-Aku» on ilmunud 11 korda (tiraažiga üle 530 000). Välja arvatud üksikud lühemad ajakirjanduses ilmunud teated, on meil senit Thor Heverdahli elukäigust üksikasjalikumalt vähe kirjutatud. Hiljuti ilmus kirjastuse «Mõsl» väljaandel Thor Heverdahli biograafia «Senjoor Kon-Tiki», mille on kirjutanud norralane Arnold Jakobv, kes tunneb Heverdahli juba koolipõlvest.

*

Neli päeva kestis Rootsi pealinnas põhjamaade rahvatantsu- ja -muusikapidu. Osavõtjaid oli kaks ja pool tuhat. Peo keskseks sündmuseks kujunes arvukate isetegevuslike rahvakunstnike esinemine Skanseni rahvapargis.

*

Nõukogude Liitu saabus Punase Risti Rahvusvahelise Komitee delegatsioon eesotsas selle presidendi Marcel Naville'iga, et saada ülevaadet Nõukogude Punase Risti 78-miljonilise liikmeskonnaga organisatsiooni tööst. Külalised tutvuvad meditsiiniasutuste ja -instituutidega ning sõidavad Leningradi ja Riiga.

*

Moskvas annavad külalisetendusi Permi Akadeemilise Tšaikovski-nimeline Ooperi- ja Balletiteater, Omski Draamateater, Kiievi Akadeemiline Ivan Franko nimeline Draamateater, Sverdlovski Muusikalise Komöödia Teater jt.

Pealinna näitusesaalides on avatud ukraina graafika, armeenia maalide ja graafika ning Araabia ÜV maalikunstniku Inji Efflatouni tööde näitus.

*

Hiiglakääpa arheoloogilistel kaevamistel Lõuna-Inglismaal Silbury Hillis, mida juhatab professor Atkinson, on pärast vastavate proovide tegemist selgunud, et kääpa keskus pärineb umb. aastast 2145 e. m. a. See ületab esialgsed kalkulatsioonid ligi 500 aasta võrra.

Mõtisklusi lõppenud balleti-hooajast

VELLO KÖLLU

(Algus «Sirbis ja Vasaras» nr 28)

2

Telg, mille ümber keerles RAT «Vanemuise» ballett möödunud hooajal, oli Ülo Vilimaa lavastatud programm «Maalid». Koos «Kontrastidega» (alapealkirja all «Kontrastid II») moodustasid nad hooaja peamise repertuaari.

Huvi «Maalide» vastu oli suur. Korduvad etendused täissaalidele Tallinnas, kiidusõnad ajakirjanduses. Ei tulegi meelde, missugusel baletietendusel on viimastel aastatel olnud selline järelkaja. Kuigi allakirjutanu ei jaga «Maalidele» osakssaanud üldist valmustust, mis ei välista siirast huvi selle etenduse vastu, peab tunnistama, et neis peitub mõndagi, mille üle järele mõelda.

Milles on Ülo Vilimaa edu saladus? Kas selles, et ta, töötades väikese, oma tasemelt poolprofessionaalse trupiga, on suutnud luua midagi omanäolist, vähemalt meie mastaapides? Arvatavasti ka see. Tema etendustes pole seatud ülesanded olnud vastuolus trupi võimetega. Kasutades jäägitult 2—3 tantsija tunduvalt üldist taset ületavaid võimeid või individuaalsust, osavalt ja kaalutult organiseerides ülejäänute liikumist, on Ü. Vilimaa suutnud luua oma etendustest terviku.

Kahtlemata peitus osa Vilimaa edu saladustest ka tema isiku võlus, nakatavas sarmis. Ta tantsib peaaegu kõigis oma lavastustes keskseid osi, kusjuures ümbritsevad moodustavad tihti anturaaži.

Kuid jutt Vilimaa ja «Maalide» puhul käib ju lavastajalikust ja lavastuslikust edust suures plaanis, ilma igasuguste mööndusteta. Kahtlemata on «Maalid» mõjuv programm. Ebatavalisuse, kontrastiderikkuse, muusikalise materjali valiku iseseisvuse poolest. Ehkki minu arvates jäi siin puudu «Kontrastide» terviklikkusest, selle «Kontserdi mustas» plastilisest väljendusrikkusest ja «Hispaania rapsoodia» mõttelisest arendatusest, avaldasid mulle mõju Debussy «Impressiooni» päikesest soojade pooltoonide värelus, Saint-Saënsi «Surmatantsu» küünalde külm ja kalk protsessioon, «Chicago» oma rabavate rütmide, koomiliste maskide ja värvide pillerkaariga. Palju on selles muljes kunstnik Meeri Säre tööst, mis nüüd, etendust tagantjärele meenutades, ongi jäänud kõige tugevamini kõlama. Etenduse koreograafiline külg mõjus tagasihoidlikumana. «Impressiooni» üle on raske otsustada, sest Debussy eeldab tundlikumat ja paindlikumat plastilist interpreteerimist, kui seda suutsid anda «Vanemuise» tantsijad. «Surmatantsu» mõtteline tähendusrikkus oli vastuolus Saint-Saënsi mõneti primitiivsevõitu «saatusliku» valsiga, ehkki liikumiselt oli «Surmatants» kõige nüansirikkam ja arendatum. Ei julge otsustada «Pärlipüüdjate» ehtsuse üle kabuki teatri seisukohalt, ent mind kui mitteasjatundjat veenis ta küll ning moodustas õhtu ühe huvitavama osa. Erinevatel etendustel valmistas «Chicago» mulle nii suurt rõõmu kui ka suurt pettumust. Esimesel korral rabab ta oma rütmide, tormakuse, karakterite kirevuse, lusti ja rõõmuga. Hiljem hakkad märkama, et koomilised võtted korduvad, et mõned naljad on üle pingutatud, ja mis peamine — pärast esimest kolmandikku pole märgata enam edasiliikumist: ei tegevuses ega karakterite arengus, koreograafiliselt muutub lavateos täiesti tühjaks. Publikule jääb see ehk märkamata, sest tavaliselt ei minda sama tükki teistkordselt vaatama, ja nõnda annab «Chicago» ikkagi toreda elamuse.

Nii see peabki olema. Kuid kriitikus paneb ta liikuma hulk mõtteid.

...Jaa, Vilimaa oskab arvestada oma teatri vaatajat, oskab teha löövat, mällusööbivat etendust, toetudes piiratud arvule võtetele (ere kunstnikutöö, isiklik lavaline sarm, valitud repertuaari ootamatus)...

...tal on maitset, tugevat musikaalsust, ta pole primitiivne...

...olles vajalikul määral julge ja küllalt enesekindel, on ta ühtlasi muljete suhtes ahnelt vastuvõtlik...

...ent kui paljus ei jätku tal veel meisterlikkust, kui palju tööd on tal ees keele omandamiseli Vilimaa praegused tööd on alles etüüdid, ühed enam, teised vähem kindlama kontuuriga. Kahtlemata, neid kõiki märgistab ande pitser, kuid nad on lõpetatud töödest siiski veel kaugel.

Kinnitust neile mõtetele andis ka Ü. Vilimaa teine lavastus sellel hooajal — L. Austeri muusikale tehtud ühevaatuseline ballett «Romeo, Julia ja pimedus». Etenduses kahele (Ü. Vilimaa ja J. Poznjak) oli tugevaid dramaatilisi momente, pingsat mõttearendust, erutavaid mono- ja dialooge, kuid ka see oli oma keele kammitsais.

*

«Vanemuise» balletile oli möödunud hooaeg üks töörohkemaid paljude aastate jooksul. Veel kaks esietendust hooajal — Herteli «Asjatu ettevaatus» ja Adami «Giselle» — pöörasid Tartu balleti äkki meile ootamatus suunas — range, akadeemilise klassika poole. Säärane pööre oli tingitud arvatavasti teatrisisestest kaalutlustest, vajadusest tõsta trupi professionaalset kvalifikatsiooni.

Väga teravalt on tunda seda «Asjatu ettevaatuse» etendusel, mille lavastas teatri repetiitor, Leningradi konservatooriumi diplomand V. Zaitseva oma diplomitööna. «Asjatu ettevaatuse» puhul täheldame «Vanemuise» balleti seisukohalt mõndagi positiivset. Oma karakterkujude, situatsioonikoomika ning arendatud tegevuslikkusega on see vahest kõige lähedasem teatri maneerile. Vähene tegelaste arv, klassikalise soolo suurvormide ning ansamblitantsu tagasihoidlik osatähtsus on siin ligikaudses vastavuses trupi potentsiaaliga.

V. Zaitseva oli oma töös lähtunud püüdest säilitada akadeemiliseks kujunenud lavastusliku variandi skeemi tegevustiku arengus ja misanstseenides (pantomiimis) ning on etenduse koreograafiale püüdnud leida oma lahendust, mis aga kahjuks ei ulatunud palju kaugemale algelistest klassikompositsioonidest. Arvatavasti oleks pidanud kõik olema vastupidi. Klassikalise balletiteose ümberlavastamisel oleks tulnud režissööril julgemalt tegutseda ning nimme säilitada seda osa puhtkoreograafilisest lahendusest, mis tänu oma täiuslikkusele on jõudnud kunstilise iseseisvuseni. Lõpptulemusena ei saavutatud ei uut etendust ega ka teatava stiili taasloomist.

Hooaja lõpul toimunud «Giselle'i» esietendus jäi nägemata. Kuid see, et etenduse valmistas ette Alla Selest, on tagatiseks, et teater võis saada maksimumi tööst niisuguse pähkliga akadeemilise klassika varasalvest. Arvatavasti oli meeletu julgus võtta «Vanemuise» praeguse balletirühma taseme juures repertuaari «Giselle'i». Aga võib-olla ka et viimane aeg! Ka selle sammu produktiivsust näitab tulevane hooaeg.

*

Oma saavutuste poolest ei olnud hooaeg eriti tulemusrikas. Ja siiski... ja siiski näib, et ka sellel hooajal liikus midagi. Esialgu küll rohkem vihjetena uute võimaluste otsingutele täismetraažiliste balletietenduste loomisel («Gajane»), nõudlikuma suhtumise poole professionaalsesse kvalifikatsiooni («Asjatu ettevaatus», «Giselle»). Hooaeg vihjas ka sellele, et mõned põhimõtted klassikalise pärandi tõlgendamisel on juba ammendatud («Uinuv kaunitar») ja et vaataja januneb endiselt lavastuslikult löövaid, eredaid ja uudseid etendusi, andestades selle nimel ka päris olulisi ametieksimusi («Maalid»). Missuguseid järeldusi tehakse teatrites — ei tea; arvata ette tulevasi hooaegu — ei julge! Aeg on õpetanud ennustustega ettevaatlikuks.

LUULE-FESTIVAL 70

Nii oli märgitud plakatitel, rinnamärkidel ja ajalehevinjettidel. Päris ametlikult nimetati ettevõtmist IV üleliiduliseks noorte luuletajate festivaliks. Kišinjovi, Nikolajevi ja Alma-Ata järel oli kogunemispaigaks sedapuhku Gorki linn. Nagu varasematelgi kordadel, esindasid iga liiduvabariiki kaks kutsutut, kellele aga seekord lisandus rõõmustavalt ka vähemusrahvustest poeete.

Festivali mõte seisnes luule traditsioonipärases propageerimises ning erinevatest rahvustest noorte autorite lähendamises. Vastav oli ka programm. Kümmekond päeva esinemisi Gorki, Tškalovski, Balahno, Arzamassi, Semjonovi tehastes, ettevõtetes, instituutides, kultuuripaleedes ja parkides, vahepeal plenaaristungid ettekannetega noorte luule arenguprobleemidest (Vladimir Firsov jt.), samateemaline mõttevahetus festivalist osavõtjate vahel, ekskursioonid mainitud paikadesse ja Boldinosse, kohtumine «nižegorodskaja zemlja» kirjanikega, loominguline seminar Vladimir Sokolovi, Valentin Sorokini, Vadim Kuznetsovi, Nikolai Palkini ja teiste juhendamisel, omavahelised improviseeritud luuleõhtud, esinemine televisioonis — kõik see moodustas kireva sündmustevoolu, mille rutakus kippus ületama vastuvõtuvõimet.

Siiski oli vana-vene arhitektuurišedöövritel, Volga-lähedastel hiiglaslikel lilleväljadel ja õrnadel kasesaludel mõndagi tunnetussügavat pakkuda, mis põgususse ei kadunud. Küllap on niisama ergutavad mälestused ka mõnest luuletajaisiksusest, keda me Toomas Vindiga festivalil tundma õppisime. Nende seas oli siin-kirjutajale juba varasemast festivalist tuttavaid, nagu grusiinlane Vano Tšhikvadze või nüüd festivali üheks organisaatoriks saanud turkmeenlane Annaberdõ Agabajev. Mõni kokkupuude aga avardas luulemaailma just oma uudsusega. Issa Ismailzade Aserbaidžaanist, Anatoli Berežnoi Kirgiisiast, Mzija Hetaguri ja Tedo Bekišvili Gruusiast ilmselt vääriksid meie luuletõlkijate tähelepanu. Samas oli üllatav kogeda ka suuri kokkulangevusi erinevatest rahvustest, erinevas laadis ja erinevat temaatikat eelistavate autorite vaadetes noorema põlvkonna osale kirjanduses. Eneseleidmise ja eneseteostuse, kirjaniku ühiskondliku positsiooni teema läbis paljusid kõnelusi. Räägiti poeedi väärikusest, aususest ja nõudlikkusest enese vastu, sellest, milline mõju võiks olla kord kätteõpitud kirjanduslikul maneeril autori edasisele arengule, räägiti vajadusest end pidevalt ületada, vältida rolle ja poose. Räägiti, et kodanikuluulet ja isikuluulet ei või vastandada, et parematel poeetidel kasvab esimene teisest välja ning et selliseid poeete tuleb pidada eeskujuks. Räägiti, et noorema põlvkonna eneseteostuse loomulikuks osaks on sotsiaalkriitiline, vastutustunde luule ja selle puhul rõhutati ikka ja jälle isikliku läbitunnetatuse probleemi. Nikolajevi festivali meenutades tundub, et kirjaniku olemust ja olemist haarav probleemistik on veel paari-kolme aasta eest ülitähtsana tundunud vormialastest väitlustest olulisemaks tõusnud.

Teiseks erutavamaks juhtteemaks, mida küll ametlikult temaatikas polnudki, kujunes kontaktide küsimus. Nähtavasti polnud see juhuslik, vaid vajadus sidemete tugevdamiseks noorkirjanike hulgas on üldine. Leiti, et halbade juhutõlgete hulk on häirivalt suur, et hoolimata üksikutest sissevaatevõimalustest pole mitmetegi rahvaste uuemast kirjanduselust piisavat ülevaadet — ja see puudutab esmajoones noorema põlvkonna loomingut. Erinevaid seisukohti summeerides jäi mulje, et üldiselt on kõikjal häda organisatsioonilist laadi: puudub sedasugust asjaajamist koordineeriv organ. Vaidlustes näis selguvat kaks leeri: ühed arvasid noorsooajakirjade sihikindlama tegutsemisega piirduda võivat, teised väitsid toimetuste senist tööd kritiseerides kohasemad olevat spetsiaalsed bürood või komiteed kirjanike liidu või noortekoondise juures, kes peaksid sidet tõlkijatega, organiseeriksid noorkirjanike külaskäike erinevatesse liiduvabariikidesse, koguksid materjali erinevate liiduvabariikide ajakirjadele saatmiseks, sekkuksid rahvuskirjanduste antoloogiate koostamisse jne. Tõlketöö ja isiklikud kontaktid arvatigi olevat kõige tänuväärsemad.

Luulefestival 70, Nižegorodski kreml, Volga ja Okaa, Gorki... Nii on kirjas kaasaantud brošüürides, kavadel ja bülletäänidel. Päriselt tähendab see erinevate poeetide ühtetundmise, ühisjoonte otsimise festivali.

Kalle Kurg

OSVALD KIVI — 50

Ustavat raamatusõpra, väsimatut bibliograafi tervitavad südamlikult juubeli puhul tema

kolleegid ja tuttavad.

(3. lk. järg)

Kui oleme tulnud tagasi Veskimäele, ütleb Suislepp:

«Läheme Lepa Anna juurde.»

Lepa Anna. Miks ma teda ei tunne! Pärast Panso raamatu ilmumist sai ta lähedaseks paljudele suure maa kirjandusõpradele.

Pöördume õue, kus on kaev, saun ja ait, aga ei ühtegi elavat hinge.

Uks on lahti. Läheme tuppa. Ka siin ei kedagi.

Alles siis, kui astume teise kambrisse, kargab nurgas olevast sängist üles naine ja hüüab:

«Tohoh peletised, kuidas ma ehmatasin!»

Lepa Anna on käinud heinal ja tulnud just tuppa, et veidike tukastada.

Ja siis hakkab tulema too jutt, mida Panso raamatust võib lugeda ja mida siinkohal pole mõtet korrata. Iga sõna on lustakas huumor, nali, hüperbool.

Vaatlen ta nägu. Kõrge laup. Sirge nina. Palgetel mitte just väga sügavad kurrud. Elavad, erksad naeratavad silmad. Temaga rääkides hakkad ka ise tahtmatult naerma. Nali tuleb otsekui iseenesest su juurde.

Lepa Anna läheb kööki ja tuleb tagasi hapupiimakausiga. «Jooge, lapsed, kustutage janu. Võiksin teile ka napsi viina anda, aga mis sest tühjast kuumaga juua. Viina võib võtta siis, kui oled haige või teinekord ristluud valutavad. Aga hapupiim, see on terviseks!»

Maitseme siis piima, mis on kollaka koorega segi. Paremat jooki ei ole. Tunneme, kuidas väsimus kaob. Käed-jalad

Poeemi otsinguil Kassarist Tahkunani

lähevad reipamaks. Tänu kostitamise eest!

Tänu naljade ja mõnusa tuju eest!

*

Kärdla kesklinnas on mälestusmärk Hiiumaa lahingu kangelastele, kes kaitsesid viimast jalatäit Eestimaa pinda 1941. a. oktoobris. Mälestusmärk pole just suur. Punasesse graniiti raiutud kiivris sõduripea. Sõduri ilme on morn. Huuled jonnakalt kokku surutud. Kogu näost hõõgub tugevust ja kindlust.

See on mälestusmärk mehisusele ja aususele, inimestele, kes võtsid vastu viimase, raske lahingu, teades, et taganeda pole kuhugi.

Just siit algabki tee Tahkunale. Kassari oli hele ja lüüriline, Tahkuna on aga mälestuste karm maa. Ka loodus on siin kuidagi hallim, värvitum ja tõsisem, lihtsam. Pruunid männid. Mets. Kanarbikuväljad. Üksikud hallid rändrahnud. Siin-seal soostunud alad, nukrad vaevakased.

Sirge asfalttee viib Tahkuna poole.

Tulin siia selleks, et koguda materjali poeemiks. Nüüd astubki see poeem minu ees. Jah. Ta on minu kõrval, seal tee ääres, kus on suur graniidilahmakas ja kuhu on raiutud sõnad, et just siin algas viimane lahing. Tahkuna majakani on siit umbkaudu kümme kilomeetrit.

Luulega on kummaline asi. Ta võib aastaid vinduda su ajudes. Siis aga äkki plahvatab. Selleks on vaja tõuget. Muljet. Ma tunnen, kuidas midagi hakkab ajudes liikuma, moodustab piirjoone. Võtab kuju.

Poeem läheb edasi ja mina koos temaga.

Ristimägi. Liivasel künkal seisavad ristid, suured ja väikesed. Läbisegi. Neid on kokku seotud jändrikest männitüvedest, pisematest kuuseokstest, kaseraagudest. Suuri ja imetillukesi. Luitunud ja värskeid. Iga mööduja peab kombekohaselt asetama siia risti, vana legendi mälestuseks.

Kummaline, kuidas legendid elavad ja saavad tõelisuseks! Ristikese meisterdan minagi, asetades selle teiste hulka. Seejuures heietan mõtteid, et just neljakümne esimesel aastal sai see vana legend tegelikkuseks. Milline tõeline vennatapp siin toimus!

Ja veel. Räägitakse, et Tahkuna tuletornist olevat hüpanud alla madrus siis, kui tulerõngas oli ümber majaka sulgunud. Hiiumaa kaitsjal ei olnud enam kuhugi minna. Ta oli pilvede ja maa vahel neljakümne meetri kõrgusel. Ja siis ta olevat hüpanudki. Keegi ei tea sellest juhtumist konkreetseid fakte. Aga rahvas räägib ja usub. Usun ka mina.

Malvaste koolimaja. Siit algab õige Tahkuna. Neljakandiline maalapp, kolmest küljest merega ümbritsetud. Tee ääres on rasked betoonist dzotid, kaetud aegade hallitusega. Rõskus. Tulistusavad vaatavad maanteele.

Kandlemänd. See puu kujutab endast tõesti nagu hiiglaslikku kannelt. Istun puu alla. Panen suitsu ette. Ja mu kujutlustes hakkab helisema selle kandle muusika.

Nüüd olen Lehtma teeotsas. Ees tõuseb Tahkuna valge majakas. Siit on mereni ainult 300 meetrit. Kui Hiiumaa kaitsjad olid surutud sellele väikesele maa-alale, kui taganeda polnud enam kusagile, otsustati teha viimane katse — hajuda salkadena tagasi Tahkuna metsadesse. Sakslased aga olid Lehtma tee vallutanud. Elutee. Viimase lootuse. Võitlejatel ei õnnestunud seda enam ületada. Ei õnnestunud ka Paul Soesool, kes pani lõhkema viimase granaadi enda käes, et mitte jääda elusalt vaenlase kätte.

Siin on ta hauakivi. Kaheksateistkümneaastane Võrumaa poiss. Noor. Julge. Surmani aus. Ta elupoeem lõppes just siin. Kõlas viimne värss. Viimne sõna — kodumaa.

Lähen Tahkuna majaka alla. Ümberringi hele, hele meri. Pilvitu taevas ühtib kauge silmapiiriga.

Majakavaht ütleb:

«Soovite minna üles? Sinna on nelikümmend meetrit.»

Jah. Seda ma teen. Seal on ju poeemi viimane värss. Punkt. Ilma igasuguse alltekstita.

Kõmisevad raudsed trepiastmed. Ülal tipus toetun raudsele võrele. Vaatan alla.

All on näha lai tee, mis tuleb metsast ja läheb otse majaka suunas. Sellel teel taganes legendaarne kangelane. Oli siin tipus. Ümberringi pilved ja tuul, avarus, mille taha oleks tahtnud lennata, kui oleks olnud tiibu. Polnud pääsemist. Ja ta kukkus tagasi mullale, mida oli kaitsnud kogu oma jõu ja südametulega.

Ma usun, et see oli just nii.

Kassari-Tahkuna.
juuli 1970

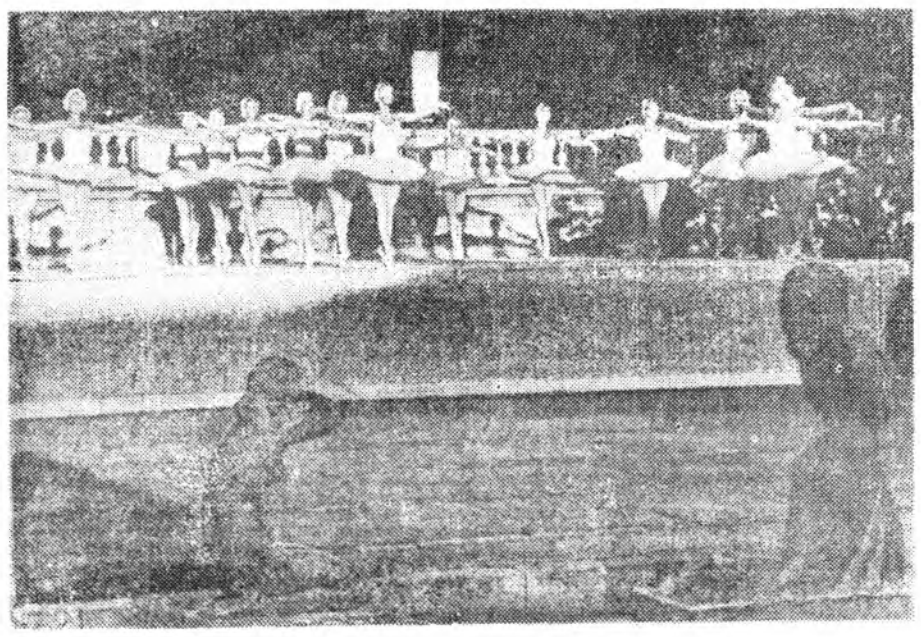

8.—11. juulini toimusid Tallinna Riikliku Kunstimuuseumi skulptuuride aias RAT «Estonia» balletiõhtud. Esitati «Barokkvariatsioonid» ja teine vaatus P. Tšaikovski balletist «Luikede järv». Pildil: stseen balletist «Luikede järv».

O. Vihandi foto (ETA)

KINOLEKTOORIUMIDE ÜLEVAATUSE TULEMUSED

Vabariigi 30. aastapäeva eel tehti Kinematograafia Komitee ja Kultuuriala Töötajate Ametiühingu Vabariikliku Komitee Presidiumi ühisel istungil kokkuvõte V. I. Lenini 100. sünni-aastapäeva tähistamiseks toimunud kinolektooriumide ülevaatusest.

Rajooniklnodest anti esimene preemia (400 rubla) Paide, teine preemia (300 rubla) Kohtla-Järve ja kolmandad preemiad (à 200 rubla) Haapsalu ja Valga rajooni kinovõrgule.

Linnakinodest said teise preemia (150 rubla) Tallinna kino «Oktoober» ja kolmanda preemia (100 rubla) Kohtla-Järve kino «Kosmos».

Rahalised preemiad määrati järgmistele kinovõrgu ja filmilaenutustöötajatele ning aktivistidele, kes silmapaistvalt hästi on aidanud kinolektooriumide tööd organiseerida: Filmilaenutuse ja Reklaami Valitsuse toimetajale Leili Kalevikule, Kohtla-Järve Filmilaenutuse Baasi toimetajale Milvi Viidasele, Pärnu Linna Haigla arstile Toomas Aljasele, Jõgeva rajooni kinovõrgu direktorile Vambola Sperile, Viljandi rajoonikultuurimaja instruktorile Nella Kaubale, Harju rajooni Kuusalu kino mehaanikule-autojuhile Eha Kirrisele, Kingissepa rajooni kinovõrgu direktorile Herman Männile, EKP Võru Rajoonikomitee lektorile-konsultandile Andres Ojasoole, Rapla rajoonikultuurimaja direktorile Helve Sokule, Kärdla keskkooli õppealajuhatajale Evald Terasele, Rakvere rajooni «Õitsengu» kolhoosi klubi juhatajale Hartviq Toompuule ja Põlva rajooni kinovõrgu direktorile Herbert Uprusele.

Kõik premeeritud kollektiivid ja üksikisikud said Kinematograafia Komitee aukirja.

Kinolektooriumide organiseerimisest aktiivse osavõtu eest anti Kinematograafia Komitee aukiri veel ühingu «Teadus» Paide rajooniorganisatsiooni lektorile pensionär Ruudu Aimlale, Harju rajooni Saue näidissovhoosi direktorile Eduard Albale, Paide rajooni Järva-Jaani keskkooli õpetajale Vilma Annukile, ühingu «Teadus» Kohtla-Järve rajooniorganisatsiooni vastutavale sekretärile Maie Auväärtile, EKP Kingissepa Rajoonikomitee II sekretärile Bernhard Holmile, Haapsalu rajooni Vatla 8-kl. kooli õpetajale Sirje Jõgisalule, ühingu «Teadus» Paide rajooniorganisatsiooni vastutavale sekretärile Niina Järvele, Põlva rajooni Veski kino mehaanikule Julius Kärgenbergile, ühingu «Teadus» Kingissepa rajooniorganisatsiooni sekretärile Ester Kaldile, Paide I keskkooli õppealajuhatajale Aime Kesvaterale, EKP Kohtla-Järve Rajoonikomitee lektorile-konsultandile Paul Kiviseljale, Hiiumaa Rajooni Keskhaigla sanitaar-epidemioloogia osakonna töötajale Lehte Mikule, Võru rajooni Mõniste kino mehaanikule Jaan Pilglile, Haapsalu rajooni Lihula kino vanemmehaanikule Laine Poomile, ühingu «Teadus» Valga rajooniorganisatsiooni sekretärile Leida Puustile, Jõgeva rajooni Kuremaa sovhoostehnikumi klubi juhatajale Vello Püttsepale, Jõgeva rajooni Tabivere kultuurimaja direktorile Helene Rajale, EKP Valga Rajoonikomitee sekretärile Aino Reidlale, Rapla kino vanemmehaanikule Herta Saarele, EKP Võru Rajoonikomitee sekretärile Enn Saarikule, Valga rajooni Puka sovhoosi direktorile Hans Tuulele, Põlva rajooni «Sõpruse» kolhoosi esimehele Heiki Tähemaale, Viljandi rajooni Võhma kultuurimaja metoodikule Minna Treile ja Kohtla-Järve Tudulinna kultuurimaja direktorile Viivi Tõnisele.

✻ KULTUURISÕNUMEID ✻

● *Täna kell 15 avatakse Eesti NSV Kultuuriministeeriumi organiseerimisel Tallinna Kunstihoones valiknäitus «Nõukogude Eesti maal 1965—1969», kus on eksponeeritud ligi 30 autorilt üle seitsmekümne maali. Näitus jääb avatuks 10. augustini.*

● *Teenete eest vabariigi rahvamajanduse arendamises, aktiivse osavõtu eest V. I. Lenini 100. sünni-aastapäevale pühendatud sotsialistlikust võistlusest ja seoses Eesti NSV 30. aastapäevaga paigutati Eesti NSV Ministrite Nõukogu Presiidiumi ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu otsusega vabariiklikule autahvlile 49 eesrindliku töötaja, nende seas ka Tallinna trükikoja «Ühiselu» masinalladuja Salme Tali ja Põlva rajooni Kanepi maakino mehaaniku-autojuhi Einar Kaljuvee fotod. Kõigile antakse Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu aukiri ja mälestusmedal.*

● *Karlovy Vary filmifestivalile sõitis üleliidulise kineastide grupi koosseisus karikaturist ja multifilmi «Au kevadele» autor Heinrich Valk.*

● *Tšehhi tšellist Ivan Merka, kelle repertuaaris on ka Eugen Kapi sonaat tšellole ja klaverile, on seda korduvalt kontsertidel esitanud. Hiljuti tutvustati E. Kapi sonaati Tšehhoslovakkia raadios.*

● *Muuseumide üleliidulises V. I. Lenini juubeliaastale pühendatud sotsialistlikus võistluses hinnati Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseumi ja tema filiaali — Võru Koduloomuuseumi — töö tulemusi II järgu diplomi vääriliseks. Auhinnalistele kohtadele tulid veel Eesti NSV Riiklik Ajaloomuuseum ja Tallinna Riiklik Kunstimuuseum (III järgu diplom). Diplomid anti pidulikult üle Lenini sünnilinnas Uljanovskis.*

● *Võrtsjärve ääres, Juhan Simmi kodukandis Suislepas peeti 5. juulil üks omanäolisemaid laulupidusid rajoonis — J. Simmi mälestuslaulupidu. Sellest võttis osa enamik Viljandi ja rajooni koore, samuti J. Simmi nim. meeskoor Tartust. Külalisena viibisid mälestuslaulupeol ka J. Simmi tütar ja poeg ning helilooja ja koorijuhi eluloo uurija, E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilise Instituudi õppejõud Mati Märtin. Mälestuslaulupeo mõtte algatajateks ja organiseerijateks olid Suislepa kooli õpetaja Elma Mälk ja Kalju Liiv.*

● *Rahvusvahelise Muuseumide Nõukogu Komitee (ICOM) konverentsile Weimarisse (SDV) sõitis Tallinna Riikliku Kunstimuuseumi direktor Inge Teder. Konverentsil tulevad arutusele muuseumide kasvatusliku töö küsimused. I. Teder esineb seal ettekandega, mis puudutab rändnäituste organiseerimist ja korraldamist.*

● *Süvenevad isetegevuslaste vastastikused sidemed. Mazsalaca laulu- ja tantsupeol viibisid meeskoor «Nõmmela» ja Pärnu Kalakombinaadi külakapell. Leedu NSV 30. aastapäeva pidustustel Trakais käisid Võru segakoor «Tervis» ja kultuurimaja «Kannel» rahvatantsurühm.*

● *Eesti NSV Haridusministeerium korraldab 20.—22. juulini Tallinna Polütehnilises Instituudis (Ehitajate tee 5) Eesti NSV kujutava ja tarbekunsti õpetajate II konverentsi teemal «V. I. Lenini kunsti parteilisuse ja rahvalikkuse printsiibi rakendamine üldhariduslikes koolides kujutava ja tarbekunsti õpetamisel». Samaaegselt on seal avatud õpilaste joonistuste ja kunstiõpetajate metoodiline ning õppevahendite näitus.*

● *J. Kreuksi nimelises Noorsoo Kultuuripalees Tallinnas leidis aset Eesti, Läti ja Leedu peotantsuõpetajate seminar. Lektorina võttis sellest osa Välismaaga Sõpruse ja Kultuurisidemete Arendamise Eesti Ühingu kutsel Tallinnas viibinud Hannoveri tantsupedagoog Hans Hagemeister.*

● *Mädara mägedes oli L. Koidula nimelise kolhoosi laulupäev, millest võtsid osa ka ümbruskonna teiste ühismajandite isetegevuslased. Ürituse eestvedajaks oli L. Koidula nim. kolhoosi klubi juhataja H. Juhkental.*

● *Tartu rajooni Uula sovhoosi klubi noore juhataja Mihkel Gusevi eestvõttel on kultuurielu Uulas märgatavalt elavnenud. Äsja tõid majandi isetegevuslased välja draama «Uus kodu». Autoriks ja lavastajaks on Uula sovhoosis elav õpetajast pensionär Salme Pettai. «Uues kodus» vaetakse äsja maale tööle asunud vastse perekonna elu mitmeid tahke.*

Kodu-uurijad Tartu rajoonis

7—10. juulini olid kodu-uurijad — ühtekokku üle kahesaja — koos järjekordsel seminar-kokkutulekul, sedapuhku Tartu rajoonis. Tööpäevad algasid plenaaristungiga Elva keskkooli aulas. Avasõna ütles TA Kodu-uurimise Komisjoni juhatuse liige J. Eilart.

Esinesid Tartu Rajooni TSN Täitevkomitee esimehe asetäitja J. Johanson ja Elva Linna TSN Täitevkomitee esimees I. Rõõs, TRÜ füüsilise geograafia kateedri juhataja dots. E. Varep, Eesti NSV TA Ajaloo Instituudi teaduslik töötaja S. Laul, Eesti Põllumajanduse Akadeemia dotsent J. Kuum, TRÜ füüsilise geograafia kateedri õppejõud L.-P. Kullus, Võrtsjärve limnoloogiajaama juhataja N. Mikelsaar, Tõravere observatooriumi teaduslik töötaja M. Jõeveer, TRÜ majandusgeograafia kateedri teaduslik töötaja E. Tsopp, sama kateedri dotsent A. Marksoo jt. Tartu rajooni üksikuid paiku tutvustasid veel mitmed kohalikud uurijad ning ettevõtete esindajad. Ekskursioone juhtisid K. Kirt ja E. Varep. Lõpupäeval sõideti laevaga «Vanemuine» Emajõel ja Peipsil. Nende veekogudega seotud lahingutest rääkis Tartu jõesadama ülem E. Raendi.

Kokkutuleku läbiviimisele aitasid kaasa paljud asutused ja ettevõtted. Eesti NSV TA Kodu-uurimise Komisjoni kõrval olid ürituse kaasorganiseerijaiks Eesti Geograafia Selts, Vabariiklik Õpetajate Täiendusinstituut, Tartu Rajooni TSN Täitevkomitee ja Elva Rajoonidevaheline Koduloomuuseum.

Märgitud ürituse puhul anti välja kogumik «Tartu rajoonis» (240 lk.), mis sisaldab artikleid vastavalt kokkutuleku programmile. Rotaprindiväljaandena ilmus perfokaartide mapp «Perfokaarte Tartu rajooni ajaloost» (koostanud H. Palli). Elva Rajoonidevaheline Koduloomuuseum eksponeeris oma ruumides ka kohalike kodu-uurijate töid.

E. Maaring

MUUSIKAKASVATUSE ÜHINGU IX KONVERENTSIST OSAVÕTJATE AUKS

Seitse päeva kestis Moskvas Rahvusvahelise Laste ja Noorte Muusikakasvatuse Ühingu IX konverents. Selle rahvusvahelise kohtumise lõppemise puhul olid konverentsist osavõtjad, enam kui 40 riigi esindajad, kutsutud Kremli Kongresside Paleesse pidulikule vastuvõtule.

NSV Liidu kultuuriminister J. Furtseva õnnitles koosolijaid eduka töö lõppemise puhul südamest. Ta soovis maailma muusikapedagoogide esindajaile, et nad ka edaspidi teeniksid rahu ja rahvaste sõpruse üritust.

Muusikakasvatuse Ühingu president Frank Callaway (Austraalia) avaldas Nõukogude valitsusele suurt tänu kaasabi eest Moskva konverentsi läbiviimisel.

Vastuvõtul kõnelesid veel Saksa DV, Poola, Tšenhoslovakkia, Itaalia, Prantsusmaa, Jaapani ja teiste maade esindajad.

ESTICA

▲ Vilniuse nädalalehes «Literatura ir Menas» nr. 26 avaldati Birute Baltrušaityte lühiretsensioon «Šabloonitu lugu» Lilli Prometi hiljaaegu leedu keeles ilmunud teosele «Tütarlaps mustas» (tõlkinud Aldona Kalm). Paar väljavõtet sellest: «L. Prometi jutustuse loed läbi ühe hingetõmbega. See on kirjutatud lakooniliselt, tagasihoitult, kuid õeldud on palju. Toredad, lühikesed, pooleldi humoristlike pealkirjadega peatükid äratavad otsekohe huvi ... Jutustuses on omalaadselt poetiseeritud argiolustikku. Ilma pikemate kirjeldusteta, mõne detaili abil loob autor kujukaid, elavaid stseene. Need olustikupildid on teose lahutamatu osa. Nad annavad edasi mitte üksnes kaluriküla mahlakat koloriiti, vaid toovad õnnestunult esile kangelaste ühe või teise iseloomujoone, väljendavad kirjaniku positsiooni ühiskondlike probleemide suhtes ... Hakkasin raamatut lugema arvamusega, et leian eest šabloonilise loo sellest, kuidas jumala juurest jõutakse ateismini. Ilmnes, et see siiski nõnda ei ole. Tõsi küll, lugu on ehk mõnevõrra lihtsustatud, kuid see on jutustatud kunstipäraselt, köitvalt ja mõtlevalt ...» Lõpuks mainib retsensent, et «Tütarlaps mustas» on L. Prometi teine raamat leedu keeles («Meesteta küla» tõlge ilmus 1964. a.).

▲ Tselinogradi ajaleht «Freundschaft» avaldas 13. juuni numbris A. Hasselbachi arvustuse Egon Ranneti näidendi «Kadunud poeg» kohta Pavlodari Tšehhovi-nimelise draamateatri esituses (külalisetendus Tselinogradis). Autor annab hea hinnangu nii draamale kui ka selle lavastusele ja näitlejate mängule.

▲ Ajalehes «Literaturna Ukraina» nägi 19. juunil trükimusta Lilli Prometi novell «Lamav tiiger» O. Zavgorodni tõlkes ja autorit tutvustava eessõnaga.

▲ Ukrainas ilmus kirjastuse «Veselka» väljaandel Heljo Männi lasteraamat «Koer taskus» H. Laretei illustratsioonidega. Tõlke on teinud N. Mištšenko ja A. Nevolnõtšenko, raamatu tiraaž on 115 000.

AUTASUSTAMISI

● Seitsmekümnenda sünnipäeva puhul ja kauaaegse viljaka töö eest Eesti NSV Riiklikus Vene Draamateatris autasustati Eesti NSV teenelist kunstnikku Maria Bruns-Zahharovat Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukirjaga.

NOTA BENE!

RAT «ESTONIA»
Laupäeval, 18. VII kl. 20, Kadriorus skulptuuride aias balletiõhtu.

LAEVASTIKU OHVITSERIDE MAJAS

21., 22., 23. juulil kl. 20 Tšehhoslovakkia estraadi vokaal-instrumentaalansambli «GONDOLAN kontserdid.

«KALEVI» SPORDIHALLIS

23., 24., 25. juulil kl. 20 Uus-Meremaa maoori laulu- ja tantsuansambli külaliskontserdid.

NÄITUSESAALIDES

TALLINNA RIIKLIKUS KUNSTIMUUSEUMIS võib külastada järgmisi näitusi: «Eesti kunst», «Vanad meistrid», «Lääne-Euroopa maal» ning P. Ulase ja H. Eelma loomingu ekspositsiooni. Avatud kl. 12—19, laupäeval ja pühapäeval kl. 11—19. Teisipäeval suletud.

TARTU RIIKLIKUS KUNSTIMUUSEUMIS on Tartu kunsti näitus. Avatud kl. 12—19. Esmaspäeval suletud.

TALLINNA LAULULAVA ruumides avatud rahvakunstimeistrite koondise «Uku» näitus. Ekspositsioon jääb avatuks kuni 2. augustini k. a. (iga päev kl. 12—19).

Avaldame kaastunnet Eesti NSV rahvakirjanikule Friedebert Tuglasele abikaasa

ELO TUGLASE

surma puhul.

«Sirbi ja Vasara» toimetus

UUSI RAAMATUID

RAHUTU MÕTE. Eesti luule valimik keskkoolile.

Sarjas «Kooli kirjavara» väljaantud luulevalimik sisaldab ligemale kolmsada luuletust ümmarguselt 90 autorilt. Tsüklites «Igav on olla iluta», «Mullused mured», «Jüriöö tuled», «Pööriöö hingus», «Laul maast, mida nimetan omaks», «Kodune kotus», «Arm», «Suurest haardest», «Ma laulan inimesest», «Rahu rahvastele», «Jälle kuused kumisevad», «Mõtisklus» ja «Muiged» annab valimik läbilõike kogu eesti luulest. Koostanud N. Remmel. Kunstiliselt kujundanud Asta Vender. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 10 000 eks. 432 lk. Hind 1 rbl.

Hando Runnel. AVALIKUD LAULUD.

«Loomingu» Raamatukogu» nr. 27 (659).

Hando Runnel on oma uue luuleraamatu pealkirjastanud «Avalikud laulud» ja võtnud motoks E. Verhaereni värsiread «Ma olen ilus nagu surm ja sama avalik kui tema». Karm otsekohesus iseloomustab autori eluvaatlust ning poeetilisi hinnanguid raamatu kõikides tsüklites: «Metamorfoosid», «Tsivilisatsioon», «Hingede aeg», «Vana Euroopa», «Kevad, kevad, halleluuja» ja «Perekondlik». Puhuti eleegiline, puhuti salvavalt irooniline, epigrammitsev, sealsamas aga ütleb autor helli sõnu maale, mis on «üks väike sõsar suures maade-peres» ja «väike sõmer suures maade-meres». Kirjastus «Perioodika». Trükitud 20 000 eks. 80 lk. Hind 10 kop.

A. Peterson. EESTI NSV RIIKLIK ETNOGRAAFIAMUUSEUM.

Rahvusvahelise fennougristide kongressi eel ilmunud raamatus antakse ülevaade meie vabariigi ühe vanema kultuurilis-teadusliku asutuse ning eesti etnograafia ajaloost ja tänapäevast, samuti muuseumis säilitatavatest rikkustest. Teose lehekülgedel heidetakse pilk ka rahva elu-olu kajastavate materjalide kogumisele, muuseumifondide populariseerimisele ja rahvale kättesaadavaks tegemisele. Teksti täiendavad 140 fotot. Vene- ja inglisekeelse resümeega. Kujundanud D. Paalamäe. Kirjastus «Valgus». Trükitud 8000 eks. 160 lk. Hind 79 kop.

EESTI KOOLI JA PEDAGOOGILISE MÕTTE AJALOO KÜSIMUSI I.

Kogumikku on võetud enamik 1968. a. lõpul toimunud vabariiklikul teaduslikul konverentsil «Eesti kooli ja pedagoogilise mõtte areng» esitatud töid. Ettekanded on jaotatud nelja ossa: «Eesti kool ja pedagoogiline mõte 19. saj. lõpuni», «Eesti kool ja pedagoogiline mõte 20. saj.», «Eesti rahvapedagoogika küsimusi» ja «Üldistavaid tagasivaateid». Neis on toodud E. Einasto «L. Suburg pedagoogina», H. Rannapi «Ado Grenzstein laulmise õpiku autorina» ja «Vaimuliku ja ilmaliku muusika suhe eesti rahvakoolis enne Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni», E. Tomassoni «Õpetajaskonna osast kultuurirevolutsioonis Eesti NSV-s 1940.—1950. a.», M. Jõe «Eesti rahvapidustuste osa noorsoo kasvatamisel» jt., kokku 13 tööd. Autorid: L. Andresen, K. Kotsar, H. Saal, E. Laul, Ö. Elango, H. Palamets, G. Kaljuvee. TRÜ pedagoogika kateedri väljaanne. Trükitud 500 eks. 176 lk. Hind 65 kop.

KOOL JA LOODUSKAITSE.

Küsimus looduskaitse ja kooli vahekorrast muutub iga päevaga aktuaalsemaks. Neil teemadel võtab orošüüris kõigepealt sõna A. Valsiner. Looduskaitsealasest kasvatustööst Rapla rajooni koolides annab ülevaate H. Jõgisalu, looduse mõistmise arendamisest kirjanduse õpetamisel kirjutab A. Kriisa, õpilaste kasvatamisest looduse ja kunsti kaudu — A. Ridali, keskkooliõpetajate looduskaitsealasest ettevalmistusest — J. Eilart. Vene- ja saksakeelse resümeega. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Looduskaitse Komisjoni väljaanne. Trükitud 1000 eks. 68 lk. Hind 12 kop.

MEIE AED.

Kõnesoleva vihikuga alustatakse pildiseeria avaldamist aedade, põldude, niitude ja veekogude levinumatest taimedest ning loomadest. Pildid on mõeldud kasutamiseks aplikatsioonidena nii koolis kui ka lasteaias. Taimede ja loomade tutvustamiseks nende elukeskkonna järgi saavad pilte mitmeti kasutada ka koolieelikute vanemad. Iga värvitrükis pildi kõrval on vastav kontuurjoonis, mida lapsed võivad värvida. Koostanud I. Riisalo. Joonistanud M. Fuks. Kirjastus «Valgus». Trükitud 20 000 eks. 48 lk. Hind 40 kop.

«NOORUS» nr. 7.

Toob järje M. Volkenšteini artiklile «Inimeste teadus», milles leiame peatükid: «Teadus ja kõlblus», «Teadlase vastutus», «Ebateadus», «Kunsti tähtsus teadlasele», «Teadus ja ühiskond» ja «Teaduse kartus». Teistel lehekülgedel on antud fennougristide kongressi eel Mati Hindi sõnavõtt «Liivlased — veel mitte in memoriam», teatrikihermeid. Enn Soosaarelt ülevaade, milles heidetakse pilk viimaste aastate ameerika proosale. Mart Ellerilt kõnelus neljast noorest kujurist (Ants Mölder, Matti Varik, Ülo Oun, Jaak Soans) jne. Proosa ja luule veergudel loeme Jüri Tuuliku külajuttu «Timmu Lakaluul, triivmeister». Rein Salurilt kahte lugu («Ise sööd heeringat ja mulle ei anna» ja «Kasvuhoone»), värsse Mats Traadilt, Andres Ehinilt, Väino Vesipapilt jm. 76 lk. + mõistatusteleht «Pähklipurega». Hind 30 kop.

«HORISONT» nr. 7.

Teemal «Täppisteadused — tehnika — progress» kirjutab tehnikadoktor Ilmar Õpik, hüpnopeediast — une ajal informatsiooni mällutalletamist käsitlevast teadusharust — Jaan Hilemets. Numbrist leiame veel Hillar Randalult kuuenda vestluse informaatikast, intervjuu akad. Aleksandr Aleksandroviga, kirjutise loomade sidevahendeist, veerud «Miks me just nõnda ütleme?» («Tuleb nagu oavarrest» ja «Sarvi tegema»), mille autoriks on füüsika-matemaatikakandidaat Ain Ainsaar jm. Lehekülgedel «Mägi sünnitab hiire» antakse ülevaade toimetuse vestlusringist, kus seekord oli vaatluse all ajakirjas ilmunud materjalis «Külalised kosmosest» esitatud hüpoteesid. 76 lk. Hind 30 kop.

«NÕUKOGUDE KOOL» nr. 7.

Avaldab E. Tomassoni kirjutise «Hariduspoliitikast Eestis Saksa okupatsiooni aastail (1941—1944)», A. Remmeli «Mõningaid jooni esteetilise kasvatuse ajaloost», mitmete instituutide teaduslike töötajate H. Põllumaa, H. Jänese ja E. Striži kõneluse sünteetilistest põrandakatetest koolides ja lasteaedades jm. Ungaris ilmus koondteos «Muusikaline kasvatus Ungaris». Numbris tutvustatakse muusikaõpetajatele sellest üht artiklit, mis käsitleb muusika õpetamist lasteaedades, lasteaednikelauluõpetajate ettevalmistamist jm. 80 lk. Hind 30 kop.

«KÜSIMUSED JA VASTUSED» nr. 7 (130).

Annab vastused küsimustele: «Kuidas toimub tänapäeval üleminek kapitalismilt sotsialismile?», «Missugused rahvad ja hõimud kuuluvad soome-ugri keelkonda?», «Millised on nüüdisaja psühholoogia põhisuunad?», «Mis on kaasaegne arhitektuur?», «Kuidas majandatakse USA televisiooni?», «Kuidas meie vabariigis on organiseeritud loomastiku kaitse?» ja «Mis on argoo?». Lühivastustes saame teada üht-teist Aasia riikide Bhutani, Sikkimi ja Shani kohta, millal hakati Tallinnas rakendama elektriravi, mis on linnupiim, kes on Roland Clarke, mida annab ilukirjanduse lugemine jm. Poliitinformaatoreile mõeldud lehekülgedel on toodud arve ja fakte meie sise- ning väliskaubandusest ja vestlus «Kas suuline informeerimine on kaasaegne?». Alates kõnesolevast hakkab numbris ilmuma informatsiooninurk uudisteoste kohta «Soovitame lugeda». 64 lk. Hind 8 kop.

Олег Полетаев. КОМАНДИР КРАСНЫХ ОРЛОВ.

Raamat «Punaste kotkaste komandör» jutustab ühest Kodusõja vähetuntud kangelasest, Tartust pärinevast Roman Sokust. Kaanekujundus: J. Nikkarinen. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 2000 eks. 118 lk. Hind 23 kop.

СООБЩЕНИЯ ПРИБАЛТИЙСКОЙ КОМИССИИ ПО ИЗУЧЕНИЮ МИГРАЦИИ ПТИЦ, ВЫП. 6. Veelindude talvituse ja rände küsimusi käsitlev kogumik sisaldab 13 tööd järgmistelt autoritelt: E. Kumari, A. Jõgi, V. Paakspuu, S. Onno, V. Dolnik, J. Keskpaik, V. Gavrilov jt. Eesti NSV Teaduste Akadeemia väljaanne. Trükitud 800 eks. 160 lk. Hind 77 kop.

ВОПРОСЫ ГИГИЕНЫ ТРУДА И ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПАТОЛОГИИ В ЭСТОНСКОЙ ССР. Выпуск 2. Kogumik sisaldab 26 kutsehaigusi käsitlevat tööd. Ingliskeelsete resümeedega. Eesti NSV Tervishoiu Ministeeriumi Eksperimentaalse ja Kliinilise Meditsiini Instituudi väljaanne. III köide. Kirjastus «Valgus». Trükitud 6000 eks. 204 lk. Hind 1.35 rbl.

V. Muhel. VENE-EESTI SÕNARAAMAT.

Neljandasse, parandatud ja täiendatud trükki on sisse toodud uusimat populaarset sõnavara kõigist teadusharudest ja kõnekeelest. Sisaldab ligi 40 000 sõna. Kirjastus «Valgus». Trükitud 40 000 eks. 832 lk. Hind 1.71 rbl.

L. Treiman. PÕLLUMAJANDUSLIKKE OSKUSSÕNU SAKSA, EESTI JA VENE KEELES.

Väike (ca 4000 märksõna) saksa-eesti-vene põllumajanduse sõnastik on mõeldud maaviljeluse ja sellega seotud alade saksakeelse kirjanduse lugemiseks. Sõnastikku on võetud sõnu maaviljeluse, põllumajanduse mehhaniseerimise, maaparanduse, metsanduse, puuviljanduse (ka mesinduse), sordiaretuse ning põllumajandusettevõtete organiseerimise ja ökonoomika alalt. Kaas: T. Aru. Kirjastus «Valgus». Trükitud 6000 eks. 112 lk. Hind 97 kop.

V. Všervjakov. MATEMAATILISE STATISTIKA ALUSED. Õppevahend geograafidele. Tartu Riikliku Ülikooli väljaanne. Tõlk. U. Pragi. Trükitud 400 eks. 76 lk. Hind 20 kop.

V. Saarma. RAVIKEHAKULTUURI RAKENDAMINE SISEMEDITSIINIS. TRÜ hospitaalsisehaiguste kateedri väljaanne. Trükitud 1500 eks. 44 lk. Hind 10 kop.

A. Pae, Ü. Haldre. FÜÜSIKAOSAKONNA KURSUSETÖÖDE JUHEND. TRÜ eksperimentaalfüüsika kateedri väljaanne. Trükitud 500 eks. 10 lk. Hind 10 kop.

H. Jalasto. MAJANDUSLIKE NÄHTUSTE AJALISE MUUTUMISE UURIMISE PÕHIMEETODID. Tallinna Polütehnilise Instituudi väljaanne. Trükitud 500 eks. 44 lk. Hind 10 kop.

V. Heinrichsen. RAADIOTEHNILISED AHELAD I. Tallinna Polütehnilise Instituudi väljaanne. Trükitud 1000 eks. 136 lk. Hind 24 kop.

TALLINNA KALATÖÖSTUSLIK MEREKOOL. 1945—1970. Ülevaade kooli tegevusest veerandsaja aasta jooksul. Eesti- ja venekeelse tekstiga. Illustreeritud fotodega. Koostanud A. Randmäe. Kaas: P. Mudist. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 1000 eks. 40 lk. Hind 8 kop.

RAAMATUKOGUNDUSE BIBLIOGRAAFIA 1966. Nimestik registreerib 1966. a. eesti, vene ja teiste Nõukogude Liidu rahvaste keeltes ilmunud kirjandust Eesti NSV raamatukogunduse kohta. Koostanud V. Ennosaar. Fr. R. Kreutzwaldi nim. Eesti NSV Riikliku Raamatukogu väljaanne. Trükitud 1200 eks. 80 lk. Tasuta.

R. Päts, H. Kaljuste. LAULIK. III klassile. Kunstiliselt kujundanud ja illustreerinud H. Sampu. Kirjastus «Valgus». Trükitud 45 000 eks. 122 lk. Hind 28 kop.

«PIONEER» nr. 7.

Tänavusi Lenini preemia laureaate tutvustavatel lehekülgedel meenutab Harri Kõrvits kohtumisi Gustav Ernesaksaga sõjapäevadel («Laulutaadiga kooskäidud teedelt»). Lapsed leiavad numbrist veel esimese peatüki Heino Väli pikemast jutustusest «Silver Ükssilm. Felsländi hiiruus mereröövel». 32 lk. Hind 20 kop.

«SOTSIALISTLIK PÕLLUMAJANDUS» nr. 13. Juuli 1970. 48 lk. Hind 25 kop.

«EKRAAN». Juuni 1970.

Avaldab intervjuu Kreeka vastupanuliikumise ühe aktiivse abistaja Melina Mercouriga («Melina Mercouri filmivõtetel Nõukogude Liidus»), veerge prantsuse filmielust — «Suurte bulvarite ekraanid» ning teeb juttu tšehhi mängufilmist «Kevadised veed», mis on ekraniseeritud I. Turgenevi samanimelise jutustuse järgi, F. Dostojevski romaani «Kuritöö ja karistus» ainetel loodud filmist (M. Gorki nim. Filmistuudio), V. Beekmani lasteraamatu motiividel vändatud nukufilmist «Aatomik» jt. 16 lk. Hind 10 kop.

Mõne reaga

Peter Brook, inglise tuntud režissöör ja endine Kuningliku Shakespeare'i Ühingu direktor, avab sügisel Pariisis eksperimentaalteatri. Esialgu on plaanis katsetada 3 aastat. Teatris hakkavad tööle 15 näitlejat. Peter Brooki sõnade järgi püütakse luua teemadelt ja vormidelt originaalne teater, mis samal ajal on lihtne ja üldarusaadav.

* * *

Sidney uus ooperihoone pidi valmis saama 1963. aasta jaanuaris. Nagu teatab APA, läheb rohkesti valdlusi tekitanud ehitise valmimiseni ikka veel vähemalt 3 aastat. Hoone maksumus kasvab aga iga päevaga. Rahalistest raskustest püütakse pääseda üleriigilise loterii abil. Ooperimaja pidulik avamine on ette nähtud 1973. aasta märtsis, avaetendusel esineb ka Austraalia kuulus sopran Joan Sutherland.

VENNASVABARIIKIDE HUUMORIT

«Spikerdate?»
«Mis te nüüd. See on uus moodne kleit!»
(«Perets», Ukraina NSV)

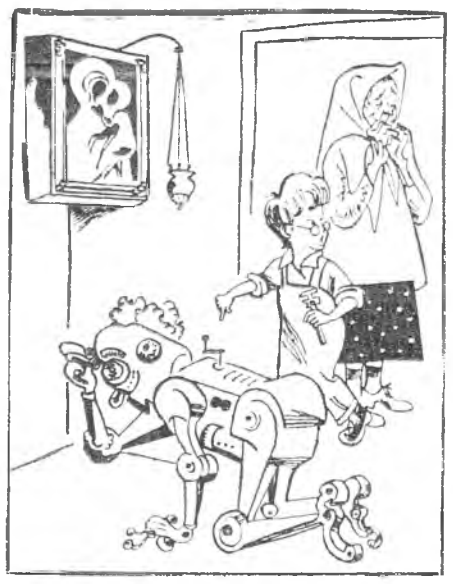

«Vanaema, sa oled jälle minu robotit kruttinud?»
(«Krokodill»)

Perspektiiv . . .
(«Šluota», Leedu NSV)

«Ma käin korraks ära . . !»
(«Dadzis», Läti NSV)

(«Literatura un Maksla», Läti NSV)

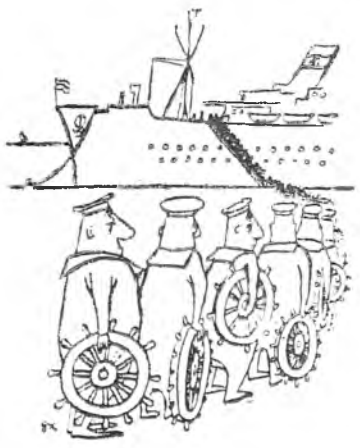

(«Šluota», Leedu NSV)

ASSOTSIATSIOONID

(«Dadzis», Läti NSV)

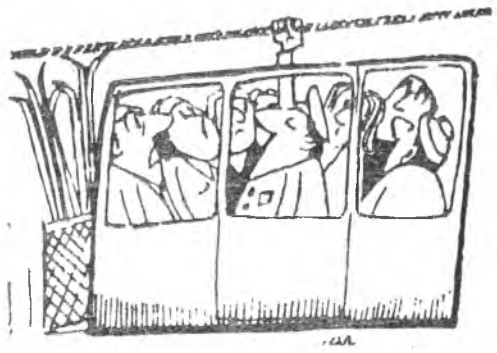

(«Dadzis», Läti NSV)

SASSA MELDERI KÖNID

Konjakiraiskajatest, hapukapsast ja muudest ebatervetest näitajatest

Seltsimehed! Mis puutub alkoholisse või ka — nii-öelda — joovastavatesse jookidesse, siis mina pole selles sektoris küll spetsialist, aga ma kõnelen asjat lihtsalt printsipiaalsuse vinklist.

Asi on selles, et üksikud inimesed on viimasel ajal avaldanud teinekord nurinat selles suhtes, et meil tõsteti mõnel määral konjaki hinda, šampanjerist rääkimata.

Muidugi on need üksikud mahajäänud hääled ja erandnähtus. Neil pole loomulikult vähematki ühist meie tormaka elu või aktiivselt kulgeva üldise pulbitseva kasvuprotsessi ja muu positiivse või sellesarnasega, vaid tegemist on üksnes tagasitõmbavate meeleolude ja ebatervete näitajatega.

Edasi!

Ma küsin: miks tõsteti konjaki hinda? Ja vastan: aga sellepärast, et meil veel ei osata konjakit juua nagu kord ja kohus.

Õigesti märkis selles osas Tartu seltsimees, et «konjakit oli harjutud meil jooma arutult ja isegi hapukapsa juurde», muust rääkimata.

Ka ülejäänud sõnavõtjad kohapeal on kinnitanud umbes sedasama puudust ja edasi toonud asja tõestamisel näitena üldist hukkamõistu leidnuse saunaõhtud ja muud säärased tõusiklikud igandid, kus «joodi tosin pudelit jumalate jooki» vorsti või kala kõrvale.

Jättes kui ateist kõrvale jumala mässimise sellesse loosse tuleb ometi tunnustada, kuidas edasi ajakirjanduse esindaja omalt poolt täie resolutiivsusega lisab:

«See on konjaki raiskamine.»

Fakt mis fakt!

Ja meie kõik võtame tänuga vastu edasi järgnevad sõnad:

«Konjakist tunned mõnu alles siis, kui ainult maitsed teda ja rüüpad peale sidruniga teed või kohvi.»

Muidugi võib kohv olla ka ilma sidrunita, kuid see on — nii-öelda — pisipuudujääk, mille pärast mul pole soovi alustada juuksekarva lõhkiajamist.

Seda enam, et ka edasi seltsimees ajakirjanik peaküsimuses seisab põhiliselt õigel platvormil ja tõendab meile pikemalt mõtlemata: konjaki hinda tõsteti sellepärast, et lihtsalt hoida ära konjaki raiskamist!

Igasuguse raiskamise kui niisuguse suhtes olen mina isiklikult alati olnud täiesti lepitatavamatult printsipiaalne ja loodan, et seda on ka kõik teised, kaasa arvatud ka üldsus. Materjali kokkuhoid on ju igasuguse ökonoomia alus!

Niipalju ökonoomia osas.

Aga veelgi enam: asjal on ka oma — nii-öelda — esteetiline külg. Edasi seltsimees lehemees õpetab meid selleks suure hingelise kaasaelamisega:

«Kui aga klaasi kallatakse margikonjakit, siis on sobivam juua peale teed. See tõstab paremini esile hõrgutava joogi maitse.»

Maitse arendamine, seltsimehed, on ju meie — nii-öelda — esteetilise kasvatuse lahutamatu koostisosa, mida tuleb hakata juurutama juba maast ja madalast. Kuid paraku leidub meil veel üksikuid mitteküllaldase vastutustundega kaubandusvõrgu alal töötavaid inimesi, kes on vahel müünud — nii-öelda — vägijooke ka alaealistele. Sealhulgas võib-olla koguni konjakit!

Niisugusele ebapedagoogilisele raiskamisele tuleb meil nüüd ja edaspidi otsustavalt panna piir. Seda nii ökonoomika, pedagoogika kui ka esteetika huvides.

Jääb ainult üle loota, et antud sammudega ongi juba pandud punkt alaealiste mürgitamisele ja kõik asjasthuvitatud lähevad üldse pikapeale üle odavamatele markidele.

Lõppude lõpuks tuleb kõigepealt ikkagi omada — nii-öelda — kvalifkatsiooni, enne kui asutakse hinnalisemate markide kallale.

Eraldi tuleks mõne sõnaga peatuda sidrunil.

Mis sidrunisse kui niisugusse puutub, siis on see meil paraku ikkagi hooajakaup. Seetõttu võib sidrunit teatud juhul asendada üsnagi edukalt ka moosiga. Kuid mitte mingil juhul ei tohi sidrunit asendada hapukapsaga, nagu senised arutud ja madala kvalifikatsiooniga konjakiraiskajad püüdsid antud kitsaskohast üle saada.

Ma arvan, et hapukapsaste valestikasutajad ongi juba oma raskest veast aru saanud ja teevad sellest tõsised järeldused, saunaskäijatest rääkimata.

Kitsaskohti on muidugi peale saunade teisigi veel. Kas või ainult restoranide suvise läbilaskevõime osas, aga see ei kuulu antud teema raamistikku, mis piirdub eeskätt esteetikaga.

Sellepärast kutsun seltsimehi üles tervete eluviiside eest, olgu siis kalja, keefiri või mineraalse vee näol, mereveest ja muust sellesarnasest rääkimata.

Pole kahtlust, et me nii lahendame üheskoos arutu raiskamise, kokkuhoiu, esteetilise kasvatuse, kvalifikatsiooni ja muud veel esinevad ebaterved näitajad.

Ma lõpetasin.

Mõtteid 1969. aasta parimatest

tekkis parimateks tunnistatud trükiseid veel kord üle vaadates. Võib kindlalt väita, et alates 1957. aastast toimunud 13 võistlust 25 parima raamatu väljaselgitamiseks on etendanud positiivset osa eesti raamatu kujunemisel kaasaegseks kunstiteoseks. Just nimelt kunstiteoseks. Sel puhul tahaksin veel kord tõsta kilbile kirjanik V. Beekmani mõtteid «Sirbis ja Vasaras», mis kutsuvad nii raamatu lugejaid kui ka kasutajaid nägema raamatus kunstiteost ning sellesse vastavalt suhtuma. Kuid raamat peab sel juhul tõepoolest kujutama endast kunstilise ja tehnilise toimetamise, polügraafilise teostuse ning sisu harmoonilist tervikut. Ent 1969. a. võistlus näitas teatud staatilist üldpilti — puudub üldine edasiminek raamatute kui kunstiteoste loomisel, kuigi üksikud teosed on kujundatud ja teostatud väga maitsekalt. Seda muljet süvendavad ka V. I. Lenini 100. sünniaastapäevale pühendatud Leedu, Läti ja Eesti kunstiliselt kujunduselt ja polügraafiliselt teostuselt parimate raamatute, postkaartide ja plakatite konkursi tulemused, mis viisid Eesti NSV Ministrite Nõukogu rändauhinna «Balti Eksliibris» 1969. aastal Riiga, Läti NSV Ministrite Nõukogu Kirjastuskomiteele.

Niisiis — võistluse põhimõte iseenesest on progressi aluseks ning seda ei takista ka asjaolu, et konkursi nimetus on «25 parimat»; juhendis on nimelt öeldud, et esitatud trükistest valib žürii paremateks välja mitte üle 25 raamatu, 3 ajakirja, 3 plakati ja 15 postkaardi või 3 postkaardikomplekti. See aga ei tähenda, et väljavalitute hulka peaksid pääsema ka keskpärased või lihtsalt tavalised raamatud, mis parimate tasemest tunduvalt erinevad.

Kirjastustel ja trükikodadel näivad raamatu kui terviku hindamisel olevat eri kriteeriumid. Harmoonilise kunstiteose puhul see nii olla ei saaks, sest hinnatakse ju kõiki komponente — nii kunstilist, tehnilist kui ka polügraafilist külge. Nimelt tekkis žüriil mitmel puhul küsimus: «Aga miks see raamat on esitatud?» Oldi sunnitud tagasi lükkama 28—65 protsenti kirjastuste ja 66,7—73,7 protsenti trükikodade esitatud nimetustest. Niisugune optimism teoste võistlusele esitamisel oleks õigustatud vaid väga rohke hea toodangu korral, kuid nagu öeldud — eesti raamatu kui harmoonilise kunstiteose üldpilt oli 1969. aastal tagasihoidlik.

Seda enam tõusevad esile tõesti igati hästi kujundatud raamatud. Ilmse hoolikuse, hea maitse ja kaasaegsuse tajuga on kujundatud V. I. Lenini 100. sünniaastapäevale pühendatud raamatud, millest omakorda tõsteti esile V. Bontš-Brujevitši «Mälestusi Leninist», kaasaegselt monumentaalne «Vladimir Iljitš Leninist» ja korrektse rahvaraamatuna «V. I. Lenin. Lühike ülevaade elust ja tegevusest».

Kunstilise kujunduse poolest äratavad erilist tähelepanu Eesti NSV Riikliku Kunstiinstituudi diplomandide tööd. Seoses sellega tekib küsimus, kas saaks edaspidigi kirjastuste väljaannete kujundamisel sagedamini rakendada Kunstiinstituudi diplomande, nende entusiasmi ja loomulikku püüdu uue poole.

Võistlusele esitatud töid võib teatud seisukohalt liigitada kahte ossa. Esiteks — unikaalsed, väikese tiraažiga ja kõrgetasemelise kujundusega raamatud, nagu Kunstiinstituudi väljaanded ja «Kunsti» kirjastusel ilmunud «Kolm luuletust Leninist» (kujundanud O. Ellandi), mis lisaks äratab tähelepanu ka ebabariliku formaadiga (4×3 sm). Teiselt poolt kirjastuste toodangust sellised raamatud, nagu N. Krupskaja «Valimik pedagoogilisi töid», «Ikka Liivist mõteldes», F. Tuglase «Muutlik vikerkaar», «Ma ise ilutegija», A. Reinsalu ja E. Saare «Vana Tallinn» ning «Eesti arhitektuur», mis igaüks on omaette õnnestunud ja mille tasemel tahaks edaspidi näha mitte ainult kõiki 25 parimat, vaid ka paljusid teisi raamatuid, nii et 25 väljavalitut oleksid tõepoolest parematest paremad.

Kaaneümbriseid on rohkesti ja meeldivaid. Ikka sagedamini kasutatakse lakitud ümbrist (V. Bontš-Brujevitši «Mälestusi Leninist») ja kilestamist nagu osal «Ma ise ilutegija» tiraažist. Seni lõplikult lahendamata kitsaskohaks on raamatute kvaliteetne köitmine. Seepärast äratavad rahulolu niisugused brošeeritud raamatud, nagu «Ma ise ilutegija», «V. I. Lenin. Lühike ülevaade elust ja tegevusest» ja P. Éluard'i «Veel enne kostma peab». Hea brošüür on parem kui kehv köide.

Märkimisväärne on 1969. a. parimate raamatute illustreerimistehnika mitmekesisus. Kõrgel kunstilisel tasemel tehtud illustratsioonid moodustavad hea raamatu ühe olulisema osa. Tavaliste sügavtrüki fotoillustratsioonide («Loodus kutsub», «Tallinna ajalugu», «Vana Tallinn») kõrval leiame 1969. a. parimate hulgas kunstnik H. Arraku ofsett-tehnikas pliiatsijoonised M. Priležajeva raamatus «Põhjatähe all I—II». Korrektselt illustreerivad on kahevärvilised ofsett-tõmmised autori käsikirjadest L. Koidula «Luuletustes». Võistlustööde hulgas ainulaadsena esinevad klišeeritud oforttõmmistest illustratsioonid P. Éluard'i luuleraamatus «Veel enne kostma peab». Linoollõigetega rõõmustab A. Keerend. Tema kujundatud «Ikka Liivist mõteldes» on teose sisu ja illustratsioonide harmoonia seisukohalt paremaid eeskujusid. Samas mõttes torkavad silma V. Tolli illustratsioonid F. Tuglase raamatule «Muutlik vikerkaar», mille sügavtrükitehnikas originaalid on nauditavad ka iseseisvate kunstiteostena. Puulõiget on viljelnud vaid Eesti NSV Riikliku Kunstiinstituudi diplomand Mai Eisen, ja suurepäraste tulemustega.

Parimate hulgast leiame kaks eeskujulikku värviliste kõrgtrükikleebistega raamatut — «Ma ise ilutegija» ning M. Petersoni ja A. Pasopa «Kokaraamatu». Uudseid ja kõigiti meeldivaid illustratsioone pakub kunstnik I. Sampu-Raudsepp R. Kiplingi ofsett-trükis lasteraamatus «Kass, kes kõndis omapead». Lastepärasuse poolest pälvisid tähelepanu H. Sampu pildid R. Parve raamatule «Õu ja mängutuba» ning H. Männi raamatule «Mere taga, metsa taga . . .». Uudselt mõjuvad ka M. Gardneri «Relatiivsusteooria miljonitele» originaalväljaandest ülevõetud illustratsioonid (A. Ravielli).

Parimate hulka kuuluvad ajakirjad «Eesti Loodus», «Kunst» ning «Nõukogude Naine» ja M. Fuksi postkaardid stiliseeritud rahvarõivastega.

Konkursile esitatud plakatid olid enamasti seotud V. I. Lenini 100. sünniaastapäevaga. Parimates, mis on eranditult pühendatud V. I. Leninile, kajastub vabariigi plakatikunsti tõusuperiood uudsete loominguliste otsingutega — uudse kompositsiooni, lahenduse, emotsionaalsuse ja maitsekuse taotlus. Seda kinnitab I järgu diplom, mis määrati V. I. Lenini 100. sünniaastapäevale pühendatud Balti vabariikide konkursil E. Palmistele ja trükikojale «Oktoober». Tähelepanu äratas ka A. Saldre esitatud «Lenin 1870—1970» oma sümboolsuse ja dekoratiivsuse poolest ning A. Mesikäpa uudse kompositsiooniga plakat «Sädemest tõusis leek».

Kokkuvõtteks — kunstiliselt küllaltki rõõmustavat, kuid ka nii mõndagi mõtlemapanevat.

Endel Pillau

«СЕРП И МОЛОТ»
ИНДЕКС 69786

TOIMETAJA ASETÄITJA A. ROOLAHT.
TOIMETUSE KOLLEEGIUM: I. MOSS, M. PORT, A. PÄIEL, L. REMMELGAS, J. RÄATS, A. SAAR, A. TAMM, L. TIGANE, I. TORN, P. UUSMAN JA D. VAARANDI.

Toimetus: Tallinn, Pikk t. 54, postkast 388. Toimetuse telefonid: toimetaja — 489-05, toimetaja asetäitja — 499-24, kunstiosakond — 414-16, vastutav sekretär ja muusikaosakond — 467-03, kirjandus-, teatri- ja kultuuritöö osakond — 432-46. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 60 kop. Üksiknumbri hind 5 kop. Väljaandja kirjastus «Periodika», Tallinn, Pikk t. 37. «Сирп я Вазар» («Серп и Молот»), орган Министерства культуры Эстонской ССР, Союза писателей Эстонской ССР, Союза художников Эстонской ССР и Союза композиторов Эстонской ССР. Издательство «Периодика», Таллин, ул. Пикк, 37.

MB-07413 Trükikoda «Punane Täht», Tallinn, Pikk t. 54/58. Tellimuse nr. 1262